

604.984

A

GYENGETEHETSÉGÜEK

OKTATÁSA.

*

IRTA

ROBOZ JÓZSEF

ÁRA 1 KORONA

BUDAPEST,

LAMPEL RÓBERT (WODIANER F. ÉS FIAI)

CS. ÉS KIR. UDV. KÖNYVKERESKEDÉS.

1898.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A
GYENGETEHETSÉGÜEK
OKTATÁSA.

*

IRTA

ROBOZ JÓZSEF

AZ EMBERBARÁTI TANINTÉZETEK ORSZ. SZAKFELÜGYELETEVEL MEGBIZOTT VÁCZI M.
KIR. ORSZ. SIKETNÉMA NEVELŐ- ÉS TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI ICAZGATÓ.

ÁRA 1 KORONA

BUDAPEST,

LAMPEL RÓBERT (WODIANER F. ÉS FIAI)

CS. ÉS KIR. UDV. KÖNYVKERESKEDÉS.

1898.

~~faed~~
~~6566c~~

OKTATÁSA

Országos Széchényi Könyvtár

604984

M. N. MŰZÉUM KÖNYVTÁRA
E. Nyeml. Kövedéknapló
1999. év 138. sz.

Előszó.

A vallás és közoktatásügyi m. kir. ministeriumtól felhivatván arra, hogy a gyengetehetségűek oktatásiügyének szervezése céljából dolgozzak ki tervezetet, arra a meggyőződésre jutottam, hogy a gyengetehetségűek oktatása hazánkban annyira terra incognita, hogy e dolgozat — ha dióhéjban is — a gyengetehetségűek oktatásának összes kérdéseit kell hogy tárgyalja.

Minthogy pedig ily irányú munka — tudomásom szerint — még magyar nyelven nem jelent meg, arra határoztam el magamat, hogy a dolgozatot önálló füzetben hozom nyilvánosságra, meg lévén győződve arról, hogy ezzel az ügynek hasznos szolgálatot teszek.

Vácson, 1898. augusztus hó 1-én.

ROBOZ JÓZSEF.

1833

1833

A kultura terebélyes fájának egy igen késői és — fájdalom — hazánkban még különösen gyenge hajtása: a testi- és értelmi fogyatkozásban szenvedő gyermekek oktatása.

Az ó- és középkorban sehol sem törődtek a siketnémák, vakok, hülyék és gyengeelméjűek nevelésével és oktatásával.

A középkor leáldozása idején egy spanyol szerzetes (Pedro de Ponce) oly nagy feltűnést keltett ugyan egy siketnéma oktatásával a tudósok világában, hogy példáján lelkesedve egyesek Angliában, Németalföldön, Svájcban és Franciaországban is kísérlet tárgyává tették a siketnémák oktatását, de e kísérletek csakhamar feledésbe mentek. A francia *de l'Épée* abbénak és a német *Heinicke* Samu oskolamesternek érdeme a siketnémák oktatásának általánossá tétele. 1770 körül létesült az első siketnéma-intézet Párisban, 1778-ban pedig Lipszében az első német intézet. Ez időszerint már 474 siketnéma-intézet van a földkerekségen, melyekben 33,000 siketnémát nevelnek.

A nemes de l'Épée abbé biztatására 1784-ben *Haiiy* Bálint a vakok oktatásának szentelte magát és a Párisban alakult filantropikus társaság támogatásával 12 növendékkel intézetet nyitott. A párisi intézet példájára csakhamar mindenütt létesültek hasonló intézetek, úgy hogy ma már a vakok oktatásáról is majdnem oly mértékben gondos-

kodnak a művelt államokban, mint a siketnémák oktatásáról.

Mig főképen e század elejétől a siketnémák és vakok számára egymásután létesültek nevelő-intézetek,¹⁾ addig a hülyék és gyengeelméjűek oktatásának ügyét még senki sem tette magáévá.

Egy *Fering* nevű német orvos volt az első, a ki 1821-ben megjelent orvosi munkájában azt az óhaját fejezte ki, hogy a nagy városokban, a hol sok hülye gyermek található, létesítsenek ezek számára éppen úgy nevelő-intézeteket, mint a siketnémák és vakok számára. Szava azonban a pusztában elhangzó szó volt, éppen úgy mint *Goggenmoos* salzburgi tanítónak a törekvése, a ki 1828-ban intézetet nyitott hülyék számára, melyet azonban kellő pártfogás hiányában már 1835-ben feloszlattott.

De a mi *Goggenmoos*nak a szenvedő emberiség érdekében nem sikerült, azt végre néhány év múlva két orvos egymástól egészen független munkálkodás által elérte. Ugyanis dr. *Guggenbühl*, egy fiatal svájci orvos, ki 1841-ben Interlaken mellett az u. n. Abendbergen intézetet nyitott kretinek számára, és dr. *Séguin*, a párisi Bicêtre orvosa, nagy mozgalmat indítottak meg a hülyék oktatása érdekében. És ez időtől kezdve a hülyék és gyengeelméjűek számára nemcsak az európai kulturállamokban létesültek intézetek, hanem Amerikában is, főképen pedig az észak-amerikai Egyesült Államokban.²⁾

E század közepe óta tehát nemcsak a normalis értelmi képességgel bíró gyermekek oktatásáról gondoskodnak te-

¹⁾ Hazánkban az első siketnéma-intézet 1802-ben Vácson létesült országos adakozás segélyével, míg a vakok pesti intézete 1825-ben.

²⁾ Az Egyesült Államokban ez időszerint 200 intézet áll fenn testi- és értelmi fogyatkozásban szenvedők számára, melyekben 34,618 siketnéma, vak és hülye gyermeket 2,187 szaktanító tanít. Ez intézetek évi fentartási költségei 17.687.955 fitra rugnak.

hetség szerint a kultur államok, hanem a nem normalis, a hülye gyermekek czélszerű neveléséről és lehetőség szerinti oktatásáról is. Úgy hogy az érzékű és normalis szellemi képességgel bíró gyermekek a népiskolában nyelik meg az általános elemi ösmereteket, míg a nem normalis értelmű gyermekek elemi ösmeretekre való oktatása az idiotá-intézeteinek feladatává lett.

A hatvanas évekig a nem normalis gyermekek oktatása így volt megoldva az előrehaladottabb kulturállamokban is; mert arra nem gondoltak a paedagogusok, hogy vannak oly érzékű gyermekek is, a kik egyrészt gyengébb értelmi képességük miatt a népiskolai, egészen normalis gyermekekkel együtt nem oktathatók, mert velük lépést tartani nem tudnak, másrészt a hülyék és gyengeelméjűek intézeteibe sem valók, mert ez intézetekben a hülyék alacsony szellemi színvonalára sülyednének le.

A német paedagogusoké az érdem, hogy *a gyengetehetségű gyermekek* oktatására külön iskolák létesültek és hogy az ily gyermekek a társadalomnak hasznavehető tagjaivá képezhetők ki.

Hazánkban a gyengetehetségű gyermekek oktatása érdekében még eddig semmi sem történt.

Midőn tehát e szerény dolgozattal az illetékes körök figyelmét a gyengetehetségű gyermekek oktatására kívánom irányítani, a következő pontok szerint óhajtom e kérdést tárgyalni:

1. A gyengetehetségű gyermek.
2. A gyengetehetségű gyermekek oktatása külföldön.
3. A gyengetehetségűek iskolájának czélja és szervezete.
4. A gyengetehetségűek iskolájának tanterve.
5. Egy Budapesten létesítendő mintaiskola felállításának és fentartásának módozatai és költségei.

I.

Nálunk az értelmi képességnek a gyakorlati paedagogia szempontjából való osztályozása tekintetében fogalomzavar uralkodik.

Mielőtt tehát a gyengetehetségű gyermekek oktatásának kérdésével egyáltalában foglalkozhatnám, előbb meg kell vonnom azon határokat, melyek a gyengetehetségű gyermeket egyrészt a normalis, másrészt az értelmi képességnek sokkal alacsonyabb fokán álló hülye és gyengeelméjű gyermektől elválasztják.

Hogy ezt tehessem, az alábbi ábrán törekszem szemléletivé tenni a szellemi képesség különböző fokait és előbb röviden ösmertetem a hülyeséget és gyengeelméjűséget.

A szellemi képességnek a gyakorlati paedagogia szempontjából való osztályozása :

A hülyéket Pinel három osztályba sorolja. Szerinte: 1. Az *elállatiasodás* (abrutissement) fokán álló

hülye a legalacsonyabb fokon levő emberi lény, ki nemcsak hogy érzéki észrevevésekre nem képes, de még testi szükségleteiről sincs tudomása. 2. A *tompaelméjűség* (stupidité) fokán érzéki észrevevések némileg lehetővé válnak vagy legalább a testi szükségletek érzése mutatkozik. 3. A *butaság* (bêtise) fokán az intelligentiának legalább töredékei mutatkoznak és a beszédképesség is többé-kevésbé fenmarad.

A *legalacsonyabb fokon álló hülye* a figyelem abszolút hiánya folytán nem is szerez benyomást a külvilágról, úgy hogy gyakran nehéz megállapítani, hogy érzékszervei egyáltalában képesek-e működni? Sokszor siketséget vagy vakságot vélünk fenforogni, míg végre kiderül, hogy az illető nem siket és nem vak, hanem egyáltalában nem képes a feléje jövő hangra figyelni, úgy hogy teljesen érzéketlen marad a fülsiketítő zajra és beleütközik egyes tárgyakra, mert bár lát, még sem veszi észre a tárgyakat. Az ily hülye teljesen érzéketlen, nem mosolyog, nem nevet, nem ijed meg, tisztátalansága neki nem kényelmetlen s csak éhség és nagy testi fájdalom esetén nyög vagy kiált. Az ételben nem válogat, mértéket nem ösmer és oly mohón és sokat eszik, hogy *Solier* felemlít eseteket, a midőn kellő ellenőrzés híján ily betegek agyonették magukat. Az e fokon álló hülye továbbá a legegyszerűbb czéltudatos cselekvésre sem képes úgy annyira, hogy ha p. o. mutató ujjá véletlenül a szájába téved, nem tudja kivenni, hanem összeharapja. Ha egy tűvel karját megszúrják, kiabál, de nem kapja el még akkor sem, ha többször ugyanazon a helyen szúrják meg. Az arczkifejezés többnyire bamba, bár némelyek tekintete semmivel sem árulja el a teljes butaságot, sőt vannak az ilyen hülyék között testileg épek és olyanok is, a kiknek szabályos arcza és tiszta szeme kiáltó ellentétben áll teljes érzéketlenségükkel és szoborszerű mozdulatlanságukkal,

melynek folytán járni sem tudnak, és végtagjaikat czélszerűen nem képesek használni. Az ily alacsony fokon álló hülyéknél, a mozdulatlansággal ellentétben, nem ritkán sajátos nyugtalanság is észlelhető, továbbá czéltalan ideoda futkosás, kapkodás, makacs körömrágás. Némelyek véresre harapják kezeiket úgy annyira, hogy ha kényszerkeztyüket nem kötnek kezeikre, mindig véresek. Gyakoriak a rhytmikusan ismétlődő kényszer mozgások is, p. o. a felső test himbálása, tapsolás stb. Némelyek pedig ütemszerűen ökleikkel saját arczukba ütnek, és bár sirnak a fájdalomtól, mégis szabályszerűen ismétlik a kényszermozdulatot, ha az ápolók abban őket meg nem akadályozzák.

Az ily szerencsétlenek *neveléséről* és *oktatásáról* természetesen szó sem lehet; a mit értők tenni lehet az, hogy ápolás segélyével fennmaradásukról gondoskodunk, bár életük teljes öntudatlanságban folyik le. Ápolás nélkül e nyomorult emberi lények aránylag hamar elpusztulnak, mert magukat óvni nem tudják; de gondos ápolás mellett nagyobb kort is érnek el.

A valamivel magasabb fokon álló hülyénél az igen erős benyomások már némi csekély figyelmet keltenek. Az erősebb benyomás folytán az érzéki észrevések az ily hülye öntudatába jutnak, ki ennek alapján bizonyos, bár igen korlátolt számú, egyszerű képzetet tud szerezni, mely képzetek azonban nagyon határozatlanok és nincs közöttük összefüggés, mert az emlékező tehetség igen gyenge. A beszédképesség is igen hiányos e fokon, mert nem képes megfigyelni az egyes szók értelmét. Az alacsony szellemi fokot ugyanis nem az mutatja, hogy keveset *beszél*, hanem az, hogy keveset *ért* a beszédből. A mint-hogy az éperzékü gyermek intelligentiájának is nem az a mértéke, hogy mennyit és hogyan beszél, hanem az, hogy mennyire érti a beszédet, úgy hogy különben igen értelmes gyermekek is néha nagyon későn tanulnak beszélni.

Az e fokon álló hülyénél ezért tapasztalhatjuk, hogy ha beszél is, nem látszik érteni a szót, hanem értelem nélkül ismételtet szavakat, esetleg kifejezéseket. Gyakori az ily hülyénél az u. n. visszhangos beszéd (echolalia, palimphrasia). Ha a tanító azt kérdi tőle: „Mit akarsz?“ a felelet: „Mit akarsz?“ Ha a tanító azt parancsolja neki: „Állj fel!“ nem tesz eleget a parancsnak, hanem rhytmikusán ismétli: „Állj fel! Állj fel! Állj fel!“ stb. Persze tiszta és jó kiejtésről szó sincs, mert e fokon csak hebegve beszél a hülye. Az utánzásí ösztön és az evvel szoros összefüggésben álló játékra és foglalkozásra való hajlam is vagy egészen hiányzik vagy pedig igen gyenge. Az ily hülyék általában tunyák és hamar kifáradnak. Nemesebb érzések, mint a szülők, tanítók, iskolatársak iránti vonzalom náluk egészen hiányzanak és legjobb esetben is csak a kutyához hasonló ragaszkodást tanusítanak. A nemi ösztön is vagy egészen hiányzik vagy perverz módon van kifejlődve, úgy annyira, hogy a gyermek az iskolában tanítója jelenlétében minden szégyenérzet nélkül masturbál. Az izlés is gyakran mutat ily perverz tüneteket, mert az ily gyermekek rendkívüli falánkságuk folytán undorító dolgokon kívül (mint saját ürülékük) kavicsokat, meszet, fadarabokat nyelnek le. Rendszeres oktatásra az ily gyermekek majdnem egészen alkalmatlanok, de némi rendre és bizonyos automatikus foglalkozásra rászoktathatók.

A legmagasabb fokon álló hülyéknél az intelligentiának bizonyos töredékei kétségtelenül mutatkoznak. Gondos nevelés és oktatás által az ily hülyék még bizonyos mértékig hasznavehetőkké is válnak. Megtanulnak beszélni, esetleg keveset írni és olvasni, rendre és kielégítő tisztaságra szoktathatók és valamely igen egyszerű, önállóságot nem kívánó foglalkozásra is be lehet őket gyakorolni. Így p. o. a házi-, kerti- és mezei gazdaságban igen jól használhatók, a háziállatokkal is tudnak bánni,

és megtanulnak kefét, kosarat kötni, valamint más egyszerűbb ipari foglalkozásra is alkalmasak. A leányok a háztartásban használhatók fel és egyszerűbb női kézimunkákat is megtanulnak. Mind ennek a daczára — úgymond Solier — a hülye majdnem mindig *extrasocialis* lény marad. Jóindulatú, csendes, de alig hasznavehető teremtes.

Hogy a hülyeség között felállított e három fokozat között igen sok átmeneti fokozatot lehetne még felállítani, ez igen természetes, mert hiszen majdnem minden hülye más-más értelmi fogyatkozást mutat, de a könnyebb áttekintés végett legczélszerűbbnek láttam, a hülyéket e három fokozat szerint ösmertetni.

A teljesség okáért e helyütt meg kell még emlékez-nem a hülyéknek egy sajátságos alakjáról, a **kretin**-ről. A paizsmirigyeknek egy bizonyos betegsége (guga, golyva) ugyanis az egész test- és így az agy fejlődését is annyira megakasztja, hogy a kretin a legtöbb esetben hülyévé lesz. *Kraepelin* szerint a kretinikus állapot a születés alkal-mával rendszerint még nem mutatkozik és csak kivételes esetben születnek a gyermekek gugával. A betegség első tünetei csak az első év végén lépnek fel. A paizsmirigy az 5—6 év körül kezd nőni, és a 12—15 évig egyre nő, úgyannyira, hogy némely kretinnek a gugája rendkívül nagyra fejlődik. A kretinek $\frac{1}{3}$ részénél azonban a guga egészen el is tűnik.

Dr. *Salgó* a következőleg jellemzi a kretinismust : „A kretinismus nagyfokú elkorcsosodással jár és bizonyos tájékbeli föltételek mellett sűrűbben fordul elő, különösen a havasok némely félreesőbb völgyeiben, így Svájcban, Stájerországban, Felső-Austriában és Magyarországon is a Csallóközben. A testi fejlődés hibái kivált a koponya rendellenességeiben mutatkoznak. A koponya rendszeren kicsi, hátrahajlott homlokkal, meredek nyakszirtecsonttal ; az arczsontok kiállóak, az ajkak nagyok, a fogak hiányo-

sak, a szemek kicsinyek, a hajzat ritka. Ezenkívül a paizsmirigy erősen meg van nagyobbodva, a bőr száraz, ránczos, úgy hogy kis gyermekek is véneknek látszanak. Alsó végtagjaik többnyire szintén mindenféle elhajlásokat mutatnak. Mozgásuk otromba, nehézkes; a kretinismus legmagasabb foka mellett az egyének egyáltalán képtelenek végtagjaik használatára. A has nagy, az ivarszervek fejlődésükben elmaradtak.“

A kretin gyermek későn tanul meg járni, ha ugyan egyáltalában megtanul, szellemileg tompa, közönyös, nem beszél, sokat alszik, az evésben mértéket nem ösmer, nem tudja magát tisztán tartani és majdnem egészen életén át ápolásra szorul. Psychikai tekintetben találunk a kretinek között a hülyeség legalacsonyabb fokán állótól kezdve egész *a normalis értelmi fejlődés megközelítéséig* mindenféle értelmi fokon állót. *A kretinismus tehát nem mindig egyértelmű a hülyeséggel, habár a normalis értelmiséget megközelítő kretin oly ritka, hogy közönséges értelemben kretin alatt mindig hülyét értünk.* A legtöbb kretin sohasem emelkedik magasabb értelmi fokra mint egy 4—5 éves gyermek. Munkára éppen nem alkalmasak, mert gyengék, hamar kifáradnak és mert restek és petyhüdtek. Érdekes, hogy az oly vidéken, a hol a kretinismus endemikus, még a *háziállatok* is kretinek, a mi azt mutatja, hogy a baj oka a talaj, főképen pedig az ivóvíz. Svájcban vannak oly kútak, melyeket a nép *»gugás kútaknak«* nevez, úgy hogy ha az ily forrásokat betömik, de sőt ha az ivóvizet forralják vagy szűrik, a kretinismus mindjárt nem nyilvánul oly mértékben. Ha felnőtt egészséges emberek telepszenek le az ily gugás vidéken, nem kapnak gugát, vagy legalább nem nagyot; de már az ily vidéken nemzett gyermekeik nem ritkán kretinek. A kretinismus örökölhető is, mert a gugás vidékről való elköltözés után is az ivadékok kretinek lesz-

nek: és csak ismételt vérkeresztezés után tűnik el családból a kretinismus.

Végre kifejlődhetik a hülyeség *eskór* (epilepsia) alapján is, úgy hogy a gyermek az epilepsia következtében egészen hülyévé lesz. *Wildermuth* szerint a hülyék 30%-a epileptikus. Sok esetben azonban nehéz megállapítani azt, hogy a hülyeség a nehézkór következménye, avagy megfordítva, a nehézkór a hülyeség kísérő tünete-e? A súlyos epilepsiában szenvedő egyén idővel mindenesetre egészen elbutul.

A *gyengeelméjű* (imbecilis) gyermek értelmi képessége minden esetben a normalis vonalon jóval alul áll ugyan, mindazonáltal a fejlődés zavarai nála az *érzés sphaerájában* még feltűnőbben mutatkoznak, mint az *értelmiben*. Az altruistikus érzések hiánya folytán — úgy mond *Salgó* — az ily egyének a társadalomban meg nem férnek és kizárólagos egoistikus hajlamaik miatt folytonos összeütközésbe jönnek a társadalom szokásaival és törvényeivel.

Kraepelin a veleszületett gyengeelméjűség azon alakját, a midőn az érzés sphaerájában a fejlődés zavarai igen feltűnően mutatkoznak, moral insanitynek, erkölcsi elmezavarnak nevezi.

A gyengeelméjűnek értelmi képessége igen hiányos, mert nem tud figyelni, és habár tud is beszélni, sohasem vigyáz arra, hogy mit szólnak hozzá. A külvilág benyomásait csak hiányosan fogja fel és tapasztalatokat nem szerez. A figyelem állhatatlansága folytán tudása csak arra terjed ki, a mi közvetlen közelében történik, de a mi azontúl van, az rá nézve nem létezik. A szerzett csekély számú képzeteket rendezni, magasabb fogalommal alaktani nem tudja. Az érzéki észrevések összefüggés nélkül sorakoznak nála egymás mellé: összehasonlítani és megkülönböztetni nem tud. Minthogy emlékező-képessége igen

rossz, az újabb benyomásokat nem tudja a korábban szerzettekkel összekapcsolni és viszont: tehát nem tud sem reprodukálni, sem pedig asszociálni. A figyelemhiány és az emlékező-tehetség ezen fogyatékosága következtében a gyengeelméjű beszédében semmi rend, semmi összefüggés nincs, s valamely dolgot a következő perczben már egészen másképen ad elő, miért is állításai többnyire légből kapottak és teljesen megbizhatatlanok.

Az *öntudat* azonban nincs megzavarva a gyengeelméjűnél. Felismeri környezetét és minden kérdésre felel is, de mert figyelmét még annyira sem képes egy dologra irányozni, hogy a hozzá intézett kérdésre vigyázna, a legtöbbször badarságból áll felelete, a melyre azonban — minthogy kellő belátása nincs — nagyon büszke, és meg van győződve arról, hogy mindent jobban tud mint más. Fogyatékoságát felösmerni nem képes, és nemcsak hogy nem tartja magát kevesebbnek, mint ápolóját, vagy tanítóját, hanem mindent jobban is akar tudni, mint ők.

Az »*én*« igen nagy, mondhatni az egyedüli szerepet játszsza életében. Csak az érdeklí, a mi az ő testi jólétére vonatkozik, és torkossága, birvágya az egyedüli, a mivel reá hatni lehet. Szülők, testvérek iránti szeretetet nem ösmer, és részvétet, szánalmat mások iránt soha el nem árul, ellenben kész minden kegyetlenségre, és rendkívüli hiszékenysége folytán gonosz emberek könnyen felhasználják őt a legrettenetesebb bűntényekre. Mig ilyformán hidegvérrel és a megbánásnak legkisebb jele nélkül kész ártani embertársának, annál jobban szereti önmagát. És mig másoknak szenvedései nála szánalmat kelteni nem tudnak, legkisebb baját is nagyitva és túlozva adja elő orvosának.

Irni, olvasni, számolni és egyet-mást annyira a menyire megtanulnak ugyan a gyengeelméjűek, de azért a világ leghasznavehetetlenebb teremtései. Kitartásuk nincs, csak akkor, ha arról van szó, hogy valami rosszban törjék

a fejüket. Kézügyességük ugyan nagyobb mint a hülyéké, de ezt a csekély képességüket is arra használják fel, hogy a hol lehet, kárt okozzanak. Mig a hülye ügyetlen, tehetetlen és azért nem tud dolgozni, a gyengeelméjű lusta, dologtalan és ha munkára szorítják, azon töri a fejét, hogyan boszulja meg magát azon, a ki őt a dologra kényszeríti. E mellett azonban nagyra van munkájával, minden mozdulatával bámulatot akar kelteni, és bár alig várja, hogy valamely teendőtől megszabaduljon, folytonosan avval dicsekszik, hogy milyen kiváló munkás.

A nevelő-intézetek szigorú rendje és következetes bánásmódja mellett e szerencsétlen teremtések némiképen hasznavehetőek ugyan és folytonos unszolás és nógatásra dolgoznak is valamit, de ha onnan elbocsátják őket, csavargókká, tolvajokká és nem ritkán gyilkosokká lesznek. *A javítóházak lakóinak hazánkban legnagyobb contingensét jelenleg a gyengeelméjűek képezik*, mert nincsenek elegendő intézeteink a képezhető hülyék és gyengeelméjűek számára ¹⁾; de a javító-intézetek nem sokat érnek el velük, mivel egyrészt ezen intézetek igazgatói és tanítói a gyengeelméjűek nevelésére és oktatására szükséges szak-képzettséggel nem bírnak, másrészt pedig azért, mivel csak addig tartják őket ott, míg megjavultaknak látszanak. A mit elérni nem nehéz, mert a gyengeelméjűek a tettetéshez kitünően értenek, és látszólagos jó magaviseletükkel könnyen tévedésbe ejtik azokat, a kik a gyengeelméjűnek a lényét jól nem ismerik. A mint aztán az intézetből kikerülnek ismét a régiek! Joggal mondhatja ezért *Solier*, hogy mig a hülye *extrasocialis* lény, addig az imbeci-

¹⁾ Az 1890-iki népszámlálás szerint a 6—20. év közötti korban lévő hülyék és gyengeelméjűek száma az egész ország területén 5869 volt. Ennyi, esetleg képezhető fogyatékos számára azonban csak egyetlen egy intézetünk van az egész országban, és ez: a hülyék és gyengeelméjűek m. kir. országos intézete (Budapest, Alkotás-utca 2/b).

lisnek minden cselekedetéből az tűnik ki, hogy nála az *antisocialis* érzelmek vannak mindig előtérben.

*

Az előadottakban főbb vonásokban ösmertetvén az idiotákat és az imbeciliseket, áttérhetek most azokra, az elemi népiskola *alsó* osztályaiban — mert felső osztályba sohasem jutnak — éveket eltöltő gyermekekre, a kik normalis értelmű iskolatársaikkal együtt haladni nem tudnak, és a kiket a számárpadban néhány éven át való ülés után mint oktatásra alkalmatlanokat eltávolítanak, vagy pedig a kik a tankötelezettség egész ideje alatt az iskolában megtűretvén, semmire se mennek. E gyermekek egy része azután a hülyék intézetébe, más része a javító-intézetekbe jut, míg a legnagyobb része elzüllik és teljesen elbutul, a munkaképtelen csavargók legnagyobb contingensét képezvén.

Pedig a **gyengetehetségű** gyermekek nem sorolhatók sem a hülyék, sem pedig a gyengeelméjűek osztályába, mert *képezhetőség tekintetében nem csak hogy messze túlhaladják az idiotákat és imbeciliseket, de sőt szakszerű nevelés és oktatás által a normalis értelmet megközelítő színvonalra emelhetők fel, úgy hogy arra is van eset, hogy az ily gyermekek egyikét évi szakszerű oktatás után átléphetnek az elemi népiskolába, a mint ezt a gyengetehetségű gyermekek számára külföldön fenálló iskolák bizonyítják.*

Dr. Bock szerint a gyengetehetségű gyermekek czél-szerű nevelési és oktatási eljárás segélyével fokozatosan annyira képezhetők, hogy megtanulnak emberileg gondolkodni, érezni és cselekedni, és habár közöttük nagy szellemeket sohasem találunk, mindazonáltal emberi és polgári rendeltetésüket kielégítően betöltik és nem lesznek a társadalom terheivé.

A mi már most a gyengetehetségű gyermeknek testi

és lelki tulajdonságait illeti, utalnóm kell a fenti ábrára, melyből önként következik, hogy a mennyiben a gyenge-
tehetség a normalis értelem és a hülyeség között átme-
netet képez: a gyenge-
tehetség meghatározása éppen nem
egyszerű feladat, miért is úgy az orvos, mint a tanító
csak hosszabb megfigyelés után tudja meghatározni azt,
hogy a gyermek értelme mily mértékben fogyatékos: és
még így sincsenek tévedések kizárva, úgy hogy nem egy
esetben tényleg hülye gyermekeket gyenge-
tehetségűeknek
vélnék, míg másrészt még normalisnak nevezhető, de az
iskolában figyelmetlenség, hanyagság vagy más ok miatt
esekély előmenetelt tanusító gyermekek esnek a gyenge-
tehetség gyanujába.

Általánosságban a következő *testi* és *lelki* sajátságok
észlelhetők a gyenge-
tehetségű gyermekeknél:

1. A gyermek gyenge testalkotású, úgy hogy 6—6½
éves korában négy évesnek látszik; kicsiny, vézna, karja
és lába feltűnően vékony.

2. A gyermek testalkata normalis, de járása nehéz-
kes, vontatott és oly bizonytalan, mintha szédülne.

3. A koponyaképződés nem szabályos.

4. Az alsó ajak nagyon vastag és lefelé lóg, úgy
hogy a száj nem zárható jól el; a nyelv túlságos nagy
és vastag s nehezen mozgatható (makroglossia); a fogak
hiányosak és a meglevők is rosszak; a szájpadlás nagyon
magas és keskeny.

5. A szem kicsiny, fénytelen, a tekintet bamba. A
gyermek maga elé bámul, felfelé nem néz, hanem lesüti
szemeit, mintha a világosságot nem tudná elviselni.

6. A gyermek nagyot hall, vagy nem hall jól, úgy
hogy bizonyos hangokat meghall, másokat pedig nem.
Fülfolyásban is gyakran szenved.

7. A gyermek a száján lélezkzik; nem akar az orrán
keresztül lélekzeni, miért is szája mindig nyitva van.

8. A gyermek bőre vagy feltűnően érzéketlen, vagy feltűnően érzékeny.

9. A gyermek görvélykóros, minek következtében bőre petyhüdt és szintelen. Sok az ótváros is a gyengetehetségű gyermekek között, és nem ritkán egész testük rossz szagú.

10. A gyermek nem szeret iskolatársaival játszani, mert mozgási ösztöne nincs kellően kifejlődve és mert hamar kifárad.

11. A gyermek korához nem illő módon félénk, a legcsekélyebb okra megijed, szivdobogást kap és nyugtalan. Ha megszólítják, zavart lesz, fejét félrefordítja, alig mer feltekinteni.

12. A gyermek feltűnően ügyetlen. Nem képes izmain úgy uralkodni, hogy azok az akarathoz alá legyenek rendelve.

13. A gyermek mindig rosszkedvű. Az egészséges gyermek maga a megtettesült jókedv és vidámság, a jelen pillanatnak él, és nem gondol multra és jövőre. A gyengetehetségű gyermek nem vesz részt iskolatársai vidám pajkosságában, hanem, a mint teheti, egy szögletbe vonul és ott csendesen és tompa elmerültségben bámul maga elé, nem törődve környezetével.

14. A gyermek az iskolában feltűnően figyelmetlen. A hasonló korú normalis gyermekek figyelmét megragadó benyomások reá nem képesek hatni, úgy hogy csak az erős benyomásokra figyel, de figyelmét még ekkor is sokkal rövidebb ideig képes valamire irányítani, mint a normalis gyermek.

15. A gyermek beszéde hibás. Egyes hangokat vagy éppen nem tud kiejteni, vagy pedig hiányosan ejti ki. A beszéd vontatott, egyhangú és rhytmus nélküli.

16. A gyermek egészen normalisnak látszik, de emlékező tehetsége feltűnően gyenge, úgy hogy legjobb aka-

rat mellett sem képes osztálytársaival együtt haladni, és mindig hátramarad. A tanító minden bátorítása és buzdítása hiába való: *a gyermek akar, de nem tud.*

Dr. Hofacker a gyengetehetségű gyermekek düsseldorfi iskolájának 121 növendékét megvizsgálván, azt tapasztalta, hogy 95 növendék testnagysága eltérő volt a hasonló korú normalis gyermekek átlagos nagyságától. A koponyaképződés általában nem mutatott nagyobb rendellenességet, ellenben 16 növendéknél rendkívül keskeny és meredek szájpadrást konstataált. 2 növendéknél továbbá veleszületett hasított szájpadrást (farkastorok) talált, és 8-nak a fogazata mutatott rendelleneségeket. 11 növendéknek a fülei messze állottak a fejtől, 4-nek pedig rendkívül nagyok voltak a fülei. 1 növendék topalábú volt, 1 pedig féloldali hűdésben szenvedett. 5 növendék dadogásban, 11 pedig más súlyosabb beszédhibában szenvedett. Végül 11 növendéknél nagy fokú idegességet és rángásokat tapasztalt.

Reinke szerint a gyengetehetségű gyermekeknél az érzéki észrevevések perceptiója és a képzetek reprodukciója nagyon hiányos, valamint hogy általában hiányosak intellektualis képességei. Kitűnik ez abból, hogy az ily gyermekek figyelmetlenek, hogy képtelenek valamit fixirozni, hogy feledékenyek, hogy képzeteik igen határozatlanok és hogy következtetni nem tudnak.

Azoknak a gyengetehetségű gyermekeknek a helyzete, a kik — minthogy róluk másképen nem gondoskodnak — a népiskolák padjaiban ülnek, valóban nagyon szomorú. A többnyire túltömött elemi iskolai osztályban a tanító, nem foglalkozhatik eléggé e szegény gyermekekkel, mert hol vegyen elég időt számukra, a kik teljesen individualis kezelést igényelnek? Az osztály tehát gyorsan halad előre és a gyengetehetségű gyermek napról-napra jobban visszamarad. Sok esetben pedig a tanító nem is ösmeri fel a gyermek hátramaradásának tulajdonképeni okát, és gyors kimerü-

zésében, figyelmetlenségében, csekély felfogásában és gyenge emlékező tehetségében hanyagságot, makacsságot és engedtlenséget lát. Az ily gyermekkel aztán a tanítók, de sőt a szülők is szigorúan bánnak és folytonosan büntetik, a minek folytán a gyermek egészen elbátortalanodik és különben is gyenge önbizalma egészen elvész, mindinkább jobban magába vonul és apathikussá lesz. Hozzájárul még ehhez, hogy a gyermekkel tanulótársai incselkednek és őt úton-útfélen gúnyolják, és minthogy gyenge és tehetetlen, pajkos csínyek céltáblájává lesz. A szegény gyermek lelke így mindinkább eldurvul, és a helyett, hogy kedélyére az iskola nemesítőleg hatna, inkább elkeseríti őt és a dacznak és boszúnak érzelmei nemesebb érzelmeket nem engednek szívében megfogamzani.

Mindezekből látható tehát, hogy a gyengetehetségű gyermekek az érzékeny gyermekekkel együtt nem oktathatók, miért is az államnak és a társadalomnak érdekében áll az, hogy az ily gyermekek számára különleges szakszerű iskolákat állítsanak fel, a hol megfelelő nevelési és oktatási eljárás segítségével vallásos, erkölcsös és a menynyire lehet, munkaképes embereket neveljenek belőlük és ne engedjék őket elzúlleni, mely sorsot pedig nevelés és oktatás nélkül el nem kerülnék e szerencsétlenek, a kik a rosszra könnyen csábíthatók.

II.

A Guggenbühl által létesített abendbergi intézet az egész világ paedagogusainak, orvosainak és emberbarátainak figyelmét a hülyék oktatására irányította. És habár később éppen Guggenbühl sokat ártott az ügynek avval, hogy köztudomásúvá lett, hogy intézetét elhanyagolta, mindazonáltal egymásután létesültek az intézetek főképen Németországban. Az első intézetet *Dr. Kern* állította fel Mückernben, Lipsce mellett.

E kiváló szakember, kinek alkalma nyílt intézetében a hülyeséget és gyengeelméjűséget behatóan tanulmányozni, csakhamar belátta, hogy azoknak a gyermekeknek, a kik a népiskolában, a normalis értelmű gyermekek iskolájában, nem boldogulnak és a kiket a hülyék intézetébe utasítanak, nagyrésze sem nem hülye, sem nem gyengeelméjű, hanem csak gyengetehetségű, vagyis oly fogyatkozásban szenvedő, a mely csak külön szakszerű oktatást igényel, de a mely miatt az ily gyermekeket a hülyék intézetébe utalni nem szabad, mivel ott még alacsonyabb szellemi fokra süllyednek.

1863-ban *Kern* Lipcsében a „Paedagogiai Társaság” ülésén tartott előadásában felhívta erre a paedagogusok figyelmét, és a gyengetehetségű gyermekek számára külön iskolák felállításának szükségességét hangsúlyozta.

Ennek az előadásnak a hatása alatt 1864-ben *Stötzner* Ernőtől, a drezdai siketnéma-intézet jelenlegi igazgatójától (ki akkor a lipcei intézetben működött) „Schulen für Schwachbefähigte Kinder” („Gyengetehetségű gyermekek iskolái”) című munka jelent meg, melyben síkra száll ez üdvös intézmény érdekében.

Mikor pedig a következő évben 1865-ben a németországi általános tanítóegyesület (Allgemeine deutsche Lehrerversammlung) nagygyűlését tartotta, *dr. Kern* indítványára a tanítóegyesület egy hülyék és gyengeelméjűek oktatását előmozdító egyesületet létesített. (Gesellschaft zur Förderung der Schwach- und Blödsinnigenbildung). Ez az egyesület ugyanezen év őszén Hannoverában nagygyűlést tartott, a melyen *Stötzner* tüzetesen kifejtette nézeteit a gyengetehetségű gyermekek oktatását illetőleg. Előadását tetszéssel fogadták és elfogadták a következő határozati javaslatot: *„Minden nagyobb városban iskolákat kell létesíteni a gyengetehetségű gyermekek számára, hogy e szerencsétlen gyermekek, a kiket különben illető-*

ségi helyeik hatáságai volnának kénytelenek idővel ellartani, szakszerű oktatás által hasznavehető emberekké legyenek kiképezhetők.“

A hannoverai gyűlésen *Steuer*, drezdai tanító is részt vett, a ki hazatértekor egy tanítógyűlésen jelentést tevén a tapasztaltakról, annyira megnyerte az iskolai hatóságot, hogy már 1867-ben felállították Drezdában az első iskolát gyengetehetségű gyermekek számára.

A drezdai iskola példájára csakhamar nemcsak Németország több nagyobb városában létesítettek ilyen iskolákat, hanem Európa és Amerika többi államaiban is.

1894-ben a következő városokban állottak fenn iskolák gyengetehetségű gyermekek számára:

A) Németországban:

A város neve:	A tanerők		A növ. száma:		Össze- sen:
	száma:	Az oszt. száma:	Fiú.	Leány.	
1. Aachen	6	6	97	77 =	174
2. Altona	4	6	46	58 =	104
3. Braunschweig	5	4	63	46 =	109
4. Bréma	4	3	31	27 =	58
5. Boroszló ¹⁾	4	4	43	21 =	64
6. Kassel	3	3	38	29 =	67
7. Chemnitz	I.	3	3	64	— = } 64
	II.	3	3	—	
8. Crefeld	3	3	44	34 =	78

¹⁾ Mint e kimutatásból látható, Berlinben még nincsenek külön iskolák gyengetehetségű gyermekek számára. Eddig ugyanis az oly gyengetehetségű gyermekek, a kik számára a családban kielégítő ápolás volt biztosítva, az elemi iskolai oktatás mellett *kisegítő-oktatásban* részesültek, míg azok, a kik ápolásra is szorultak, a Berlin melletti Dalldorfban elhelyezett és Berlin városa által fenntartott hilyék és gyengeelméjűek intézetébe utasítottak. A mult évben mintegy 200 gyengetehetségű gyermek részesült kisegítő-oktatásban, míg a dalldorfi intézet 225 növendéke közül is egy tekintélyes rész nem hilye, hanem csak gyengeelméjű. A berlini tanítóegylet most e rendszer megváltoztatását sürgeti, és mint a szaklapokból értesülünk, még ez évben oly intézkedések fognak életbe lépni, melynek alapján a berlini községi elemi iskolákban található összes gyengetehetségű gyermekek megfelelő oktatásáról gondoskodva leend.

A város neve:	A tanerők		Az oszt.		A növ. száma:		Össze- sen:
	száma:	száma:	száma:	száma:	Fiú.	Leány.	
9. Dortmund	evang.	1	1	12	9 =	21	35
	róm. kath.	1	1	25	10 =		
10. Drezda		6	7	88	46 =	134	
11. Düsseldorf		3	3	54	31 =	85	
12. Elberfeld		5	4	55	49 =	104	
13. Erfurt		3	3	27	22 =	49	
14. Majna-Frankfurt		5	5	61	49 =	110	
15. Gera		3	2	8	20 =	28	
16. Görlitz		1	1	12	9 =	21	
17. Gotha		3	2	14	15 =	29	
18. Guben		?	?	?	? =	?	
19. Hannovera		7	6	81	48 =	129	
20. Halberstadt		1	1	9	14 =	23	
21. Halle (Saale m.)		1	1	9	8 =	17	
22. Hamburg		1	1	—	20 =	20	
23. Karlsruhe		2	2	10	14 =	24	
24. Köln		10	10	131	123 =	254	
25. Königsberg		?	?	?	? =	?	
26. Lipcse		12	11	103	66 =	169	
27. Lübeck		5	4	39	33 =	72	
28. Magdeburg		5	5	56	47 =	103	
29. Mainz		2	2	26	14 =	40	
30. Nordhausen		1	1	15	4 =	19	
31. Stettin		1	1	5	4 =	9	
32. Weimar		1	1	14	11 =	25	

B) Németországon kívül.

A város neve:	A tanerők		Az oszt.		A növ. száma:		Össze- sen:
	száma:	száma:	száma:	száma:	Fiú.	Leány.	
1. Bécs		6	4	46	25 =	71	
2. Bern		2	2	—	36 =	36	
3. St.-Gallen		2	2	14	12 =	26	
4. Winterthur		1	1	8	8 =	16	
5. Zürich		3	3	35	36 =	71	

Fennállottak továbbá még ily iskolák 1894-ben a következő városokban: Chur, Herisau, Schaffhausen, London, Koppenhága, Christiánia.

Az utolsó 3 évben pedig a következő városokban létesültek új iskolák: Barmen, Brandenburg, Charlottenburg, Cottbus, Eisenach, Essen, Glogau, Göttingen, Lüneburg, Nürnberg, Pforzheim, Posen, Danzig, Rotterdam. A növendékek száma is szaporodott: (Braunschweigben most már 158, Düsseldorfban 124, Majna-Frankfurtban 132, Kölnben 289, Lipésében 256 növendék részesül szakszerű oktatásban.

A legújabb statisztikai kimutatás szerint a folyó tanévben csupán *Poroszországban* 2017 gyengetehetségű gyermek részesül szakszerű oktatásban.

Angliában csak a legutolsó 4 év óta foglalkoznak a gyengetehetségű gyermekek oktatásával. Londonban 20 ily iskola van már, melyben 750 növendéket tartanak. Legújabban pedig Leicester, Birmingham és Brighthon városokban létesültek ily iskolák, melyek egyre szaporodnak, mert czélszerűeknek bizonyulnak.

Franciaországban 1895. óta mindegyre nagyobb mozgalom tapasztalható a gyengetehetségű gyermekek oktatása terén. Ez évben ugyanis *Jost* főfelügyelő, kiváló tanügyi férfiú, tanulmányútat tevén Németországban, a német iskolákat mintaszerűeknek találta és a francia kormánynak ily iskolák létesítését ajánlotta.

Az Egyesült-Államokban az utóbbi évek óta szintén egymásután létesülnek már iskolák.

Hogy hazánkban még ily iskolák nem létesültek, ezen nem is csodálkozhatunk. Hiszen a hülyék és gyengeelméjűek számára is csak néhány hónap előtt létesítette az állam az első intézetet! És hogyan lehetett volna erről szó abban az időben, midőn hazánkban az u. n. ember-

baráti oktatás terén oly szépen virágzott a „Guggenbüh-
lerei!“ . . .

III.

A mi a gyengetehetségű gyermekek iskolájának célját illeti, az nem lehet más, mint az, hogy a gyengetehetségű gyermekek vallásos és erkölcsös nevelésben részesüljenek, hogy a lehetőség szerint az elemi népiskolának megfelelő ösmereteket sajátítsanak el, és hogy a fiúk gondos kézügyességi (slöjd) oktatás által valamely egyszerű iparos foglalkozásra, vagy más egyszerű életpályára előkészítettessenek, a leányok pedig az egyszerű háztartásban szükséges teendőkből és az egyszerűbb női kézimunkák-készítésében bizonyos ügyességre tegyenek szert.

1893-ban a magas kormány a németországi gyógy-paedagogiai intézetek tanulmányozására küldvén ki, Majna-Frankfurtban több napon át hospitáltam a *Schnabel* rektor által vezetett iskolában és meggyőződtem arról, hogy ez az iskola, mely akkor 5-ik éve állott fenn, majdnem egészen a népiskola tanterve szerint volt képes haladni.

A drezdai és lipcsei iskolák számára kevés időm jutott — mert e városokban a két nagy siketnéma intézet tanulmányozása foglalt el — de ez iskolák tantervei és órarendjei, valamint *Stötzner* Ernőnek, a drezdai siketnéma-intézet jelenlegi igazgatójának, a gyengetehetségűek oktatásügye nagynevű előharczosának, szakszerű felvilágosításai arról győztek meg, hogy az ilyen jól szervezett iskolákban — egy-két tantárgyat kivéve — az intellektualis képzés sok tekintetben megközelítheti a népiskoláét, de mindenesetre messze túlhaladja azt, a mi a hülyék intézeteiben a legjobb viszonyok között is elérhető. De sőt — mint már fentebb említettem — úgy a majna-frankfurti, valamint a lipcsei és drezdai iskolák növendékei közül is 2—3 évi oktatás után többen átléphettek már a nép-

iskolába és azt befejezhatték, a mi valóban nem csekély vívmánya a gyógypaedagógiának.

A mi a gyengelethezségük iskolájának szervezetét illeti, azt a jelzett három iskola szervezete alapján a következő pontok szerint óhajtom tárgyalni:

a) Az iskola fenntartói.

b) Internatus legyen-e az iskola avagy externatus?

c) A felvétel módozatai.

d) A képzés ideje.

e) Egy-egy osztály (csoport) növendékeinek száma.

f) A tandíj.

g) A tanerők.

h) A növendékeknek valamely életpályára való kiképzése.

a) Az iskola fenntartói.

A *drezdai* iskolát a község létesítette 1867 szeptember 16-án. Az iskola az ó-városban egy népiskolával kapcsolatosan 16 növendékkal nyílt meg, de nem mint önálló iskola, hanem oly szervezettel, hogy e 16 növendéket egy elemi iskolai tanító, külön tiszteletdíjért naponként 2 órában külön *kisegítő-oktatásban* részesítette a beszéd- és értelemgyakorlatokban, az írva-olvasásban és számolásban. E *kisegítő-osztály* (így nevezték el az iskolát) növendékei a többi tantárgyakban a rendes népiskolai osztályokban nyertek oktatást. 1868-ban hasonló szervezettel egy második *kisegítő-osztályt* nyitottak meg. De csakhamar belátták az illetékes körök, hogy ez a rendszer nem vezet célhoz, miért is 1890-ben a »*kisegítő-osztályok*« helyett önálló iskolát szerveztek a gyengelethezségű gyermekek számára 6 felmenő osztálylyal és minden osztály (csoport) számára külön osztályvezetővel. Az 1896/7-ik tanévben az iskolának 6 osztályban 98 növendéke volt. A tanerők javadalmazása ugyanaz mint a *drezdai* községi elemi iskolák rendes tanítóinak, illetőleg

igazgató-tanítóinak alapfizetése, melyen felül az igazgató-tanító 400, az osztálytanítók 150 Mk. személyes pótlékot kapnak; hasonlóképen külön díjazást kapnak a kézügyességi oktatásért és a növendékeknek a konfirmációra való előkészítéséért.

Az iskolának 1896. tanévi személyi és dologi kiadásai 22,354 márkára rúgtak, vagyis egy-egy növendék oktatása átlag 228 márkába került évenként. Az összes személyi és dologi kiadásokat a község fedezi.

A *lipcsei* iskolát szintén a község létesítette 1881. november 19-én a községi 3. számú elemi népiskolával kapcsolatosan 13 növendékkal, hasonló szervezet mellett, mint a hogy Drezdában a kiségitő osztályokat létesítették. De itt is csakhamar belátták, hogy a gyengetehetségűek iskolája nem lehet semmiféle más iskolának a függeléke, mert célját csak mint önálló iskola képes elérni. Az iskolát tehát önállósították és jelenleg már ennek az iskolának 12 osztálya van 193 növendékkal. Ezen az iskolán kívül 1892. óta az északi részen fekvő külvárosok számára (Lipcese külvárosai ugyanis 1889-ben bekebelezettek) Lipcese-Gohlisban egy, eddig még csak 1 osztályból, a nyugati külvárosok számára pedig Lipcese-Plagwitzban egy, eddig már 3 osztályból álló iskola áll fenn. Az iskolának külön helyiségei vannak ugyan, de nincs külön épülete, hanem a 3-ik községi iskola keleti szárnyában van elhelyezve.

Az iskolától távol lakó gyermekek délben nem mennek haza, hanem az iskola egyik nagy munkatermében ebédet kapnak, melyet egy városi népkonyha szolgáltat. De csak az egészen szegény gyermekek kapják ingyen az ebédet. A kevésbé szegény tanulók szülei megfizetik. A tanerők fizetése a lipcsei községi elemi iskolai rendes tanítók törzsfizetésének felel meg, melyen felül minden tanító még 200 márka személyes pótlékot kap. Az ebéd fölött és az ebéd és délutáni oktatási idő között felügyeletet gya-

korló tanító óránként 4 márka 50 fillér honoráriumot kap. Az iskolának 189 $\frac{1}{2}$ tanévi személyi és dologi kiadásai 45.296 márkára rúgtak, vagyis egy-egy növendék oktatása átlag (239 növ. számítván) 189 márkába került évenként. Az összes személyi és dologi kiadásokat a község fedezi.

A *majna-frankfurti* iskolát a község, mint iskolai hatóság létesítette 1888. november 7-én kelt határozatával. Az iskola számára a hatóság egy addig elemi-iskolának használt épületet jelölt ki. Az iskolában jelenleg 3 tanító és 3 tanítónő van alkalmazva, a kiknek alapfizetése ugyanaz, mint a többi községi iskolai rendes tanítóké, illetőleg igazgató-tanítóké, de ezenkívül az igazgató évi 500 márka, a tanítók és tanítónők pedig évi 200 márka személyes pótlékot kapnak. Az iskola évi személyi és dologi kiadásai (132 növendék mellett) összesen 22.733 márkára rúgnak, vagyis egy-egy növendék oktatása átlag 172 márkába kerül. Az összes kiadásokat a község fedezi.

De nemcsak e három iskolát tartja fenn az illető község, hanem a többi németországi ilyenmű iskolák is majdnem kivétel nélkül községi jellegűek és csak néhány alapítványi-, felekezeti- vagy magániskola.

A mi már most azt illeti, hogy hazánkban kik létesítsék és tartsák fenn az ily iskolákat, erre nézve az a meggyőződésem, hogy minthogy a gyengetehetségű iskolák is éppen oly különleges szakiskolák, mint a siketnémák, vakok és hülyék intézetei, ezekre nézve is az a helyesnek és üdvösnek bizonyult eljárás maradjon irányadó, a melyet dr. *Wlassics* Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszternek köszönhetünk, hogy t. i. a szaktanítók képzése és a szaktanítók alkalmazása (és fizetésükről való gondoskodás) az állam feladata, illetőleg kötelessége, míg az iskolai helyiségekről, azok fentartásáról, a dologi kiadások fedezéséről, valamint a szegény tanulók segélyezéséről az illető törvényhatóságok, községek vagy a társadalom gondoskodjanak.

b) **Internatus legyen-e az iskola, vagy externatus?**

Az internatusok sokkal drágábbak, mint az externatusok. Ebből a szempontból tekintve tehát kétségtelenül az externatusi rendszert kell választanunk, főképen hazánkban, a hol a siketnémák, vakok és hülyék számára is még csak alig egy-két intézetünk van.

Minthogy azonban e kérdés eldöntésénél első sorban nem az anyagi, hanem a paedagogiai szempontokat kell mérlegelnünk, világítsuk meg a kérdést ez oldalról is.

Midőn Németországban a 80-as években mindegyre több iskolát állítottak fel a gyengetehetségű gyermekek számára, mert ez a rendszer kitűnőnek bizonyult, a hülyék intézetei féltékenykedni kezdtek ezekre az iskolákra, melyek ez intézeteket a „jobb“ növendékektől fosztották meg, és avval akarták a gyengetehetségűek iskolájának a hitelét csökkenteni, hogy azt hangsúlyozták, hogy az elmebeli gyengeségben szenvedő gyermekek csak „*internatusok*“ban nevelhetők czélszerűen. Szerintük ugyanis nemcsak a gyermek egyénisége részesülhet nagyobb figyelemben az internatusban, hanem egyszersmind a kézügyességi oktatást is szélesebb alapra lehet fektetni és a gyermeket a gyakorlati életre jobban lehet előkészíteni, mint az externatusban. De a miért az internatus leginkább szükséges, ez az, hogy a gyengetehetségű gyermekeket állandóan felügyelet alatt kell tartani, mert csak az intézeti élet szigorú rendje alapján lehet őket a jóra szoktatni. Az externatusban ez nem érhető el már csak azért sem, mert a gyengetehetségű gyermekek legnagyobb contingense a legszegényebb néposztályból való, a melyben a családi élet nagyon laza, úgy hogy a család lerombolja azt, a mit az iskola épít.

A külföld jelesebb szakemberei ennek a felfogásnak a jogosultságát éppenséggel nem ösmerték el. Szerintük ugyanis az alsóbb néposztályban a családi élet még nem

Izult meg oly annyira, hogy a gyengetehetségű gyermekeket a családból mindenképen ki kellene ragadni. A siketnéma és vak gyermekek legnagyobb része szintén a legszegényebb néposztályból kerül ki, és ennek daczára e fogyatékos gyermekek oktatása az externatusi rendszer szerint igen szép eredményeket mutathat fel, vagy legalább is oly eredményeket, mint az internatusi nevelés.

Újabban a siketnémák intézetei szakítanak az internatusi rendszerrel és pedig nem csak azért, mert az externatusi rendszer olcsóbb, hanem főképen azért, mert az externatusokban az oktatás eredményesebb. A vakokat ugyan nehéz externatusi rendszer szerint tanítani, mert a vak gyermek nem járhat iskolába, de azért kitűnőnek bizonyult az a rendszer, melyet a berlini községi vakok-intézete honosított meg, mely szerint t. i. a vak gyermekeket a városi árvaház növendékei vezetik az iskolába, mely externatus. S daczára annak, hogy externatus, a vakok berlini községi intézete a vakok eredményes nevelése és oktatása tekintetében versenyezhet bármely internatussal kapcsolatos vakok-intézetével.

De hiszen ez igen természetes! A legjobban szervezett internatus sem képes pótolni a családi életet, éppen úgy, a hogy az anyai szeretetet a világon semmi sem pótolhatja. Nem hangoztatják-e az internatusok vezetői mindig azt, hogy törekvésük oda irányul, hogy a *családi nevelést* biztosítsák az intézetben? Hogyan egyeztethető már most össze az, hogy míg egyrésztől a *családi nevelés* fontosságát hangsúlyozzák, másrésztől a gyengetehetségű gyermekeket ki akarják ragadni a családból?!

Ha továbbá valahol, úgy a gyengetehetségű gyermekek nevelésénél érvényesülni kell annak a fontos paedagogiai elvnek, hogy: „Az életnek neveljünk.“ Már pedig az internatus nem az életnek nevel. Az internatusban sok a mesterséges, a nem természetes!

De megszivlelendő még az is, hogy ha a gyenge-
tehetségű gyermekeket zárt intézetekbe internálnók, meg-
fosztanók őket a normalis értelmi képességgel bíró gyer-
mekek társaságától, a mivel oly sokat vesztenének, hogy
ezt az internatus soha sem pótolhatná. Egy időben a
hülyék oktatása terén működő szakemberek törekvése oda
irányult, hogy a hülyék intézetei lehetőleg árvaházakkal
és szeretetházakkal kapcsolandók össze, hogy a hülye
gyermekeknek alkalmuk nyíljk normalis gyermekekkel
érintkezni és játszani, mert ez a tapasztalat szerint a hülye
gyermekek értelmi fejlődésére igen jó hatással van. Ha
már a hülye gyermekekre nézve áll ez, mennyivel kívána-
tosabb ez a gyengetehetségű gyermek fejlődése szempont-
jából.

Hagyjuk meg tehát a gyengetehetségű gyermeket a
családban, és csak az esethen vegyük ki onnan, ha az a
sajnos eset állna fenn, hogy a gyermek környezete ve-
szélyeztetné a gyermek erkölcsi életét.

A gyengetehetségű gyermekek iskolája tehát *exter-
natus* legyen, a hol, ha lehetséges, a teljesen szegény-
sorsú és távolabb lakó növendékek, úgy mint Lipcsében,
az iskolában ebédet is kaphassanak.

c) A felvétel módozatai:

A drezdai, lipcsei és majna-frankfurti iskolákba a
felvétel oly álaon történik, hogy az oly elemi iskolai
tanulók, a kik $1\frac{1}{2}$ vagy 2 éven át az elemi iskola első
osztályában nyilvánvaló gyengetehetség miatt előmenetelt
tanusítani nem tudtak, az illető iskola igazgatójának kel-
lően indokolt jelentése és a községi iskolaszék által ki-
küldött bizottság (a gyengetehetségűek iskolájának igaz-
gatója, az iskola orvosa és az illető elemi iskola igazgatója)
véleménye alapján a gyengetehetségűek iskolájába utasittatik.
E bizottságnak azonban minden egyes esetben beható tanul-

mányozás tárgyává kell tennie azt, hogy a gyermek elmaradását esetleg nem idézték-e elő más okok (betegség, iskolamulasztás, hanyagság, az osztály túltömöttsége stb.), és csak az esetben szabad a gyengetehetségűek iskolájába való felvételét ajánlania, ha minden kétséget kizáró bizonyítékok állnak rendelkezésére arra nézve, hogy a gyermek csakugyan gyengetehetségű. Oly gyermekek, a kik még az elemi iskola első osztályában 1—2 évet el nem töltöttek, csak a szülők kérelme, illetőleg a nevezett bizottságnak a szülők kérelmét támogató véleménye alapján vehetők fel. Epileptikus, nyomorék gyermekek, a kik különleges ápolást igényelnek, nem vehetők fel.

Ha a gyengetehetségű iskola valamely növendéke oly előmenetelt tanusítana, hogy annak ez iskolában való oktatása nem volna indokolt, ugyanennek a bizottságnak a véleménye alapján a növendék visszahelyezendő az elemi népiskola megfelelő osztályába.

Nézetem szerint ez az eljárás minden tekintetben helyesnek nevezhető. Hazai viszonyaink szerint ez az eljárás csak annyiban volna módosítandó, hogy az így összeállított bizottság véleményes jelentését a gyógypaedagogiai (emberbaráti) tanintézetek orsz. szakfelügyelője útján a vallás- és közoktatásügyi ministerhez terjeszse fel jóváhagyás végett, a mennyiben a hazai gyógypaedagogiai intézetek ilyennemű ügyei most is a közoktatásügyi minister elbírálása alá tartoznak.

d) A képzés ideje.

Hazánkban a tankötelezettség a mindennapi iskolákra nézve a gyermek 12-ik, az ismétlő iskolákra nézve a 15-ik évéig terjed. A gyengetehetségű gyermekekre nézve a mindennapi iskola kötelezettségét a 15. évig kellene kiterjeszteni, mert a gyengetehetségűek iskolájának legalább 6 évre van szüksége, hogy fentebb jelzett célját elér-

hesse. A felvétel módozatai szerint rendszerint csak oly növendékek vétetvén fel, a kik már legalább 2 éven át eredménytelenül látogatták az elemi népiskolát, a gyermekek a felvétel alkalmával már legalább 8 évesek. Ilyformán a gyengetehetségűek iskolájának mind a 6 osztályát csak az esetben végezheti el a gyermek, ha legalább 14 éves koráig iskolába jár.

A 6 évi képzési időnek megfelelően a gyengetehetségűek iskolája 6 felmenő osztályból áll olyformán, hogy a tananyag hat évre osztatik fel, minden következő osztályban fokozatosan bővülvén.

A gyengetehetségűek iskolájának idealis szervezete azonban nem az ily osztályrendszerben keresendő, hanem az oly iskolában, a hol — mint a lipeseiben — a növendékek száma oly nagy, hogy 12 osztályt (csoportot) kell felállítani. Az ily népes iskolában a *párhuzamos-osztályok* szüksége merülvén fel, meg van az a lehetőség, hogy a növendékeket tehetség szerint elkülöníthessék. Így p. o. Lipsében (a hol csak 5 felmenő osztály van, mert az első osztály előkészítő osztály, a hol esetleg két évig is marad a növendék) az 189 $\frac{1}{2}$. tanévben a következő beosztás szerint voltak csoportosítva a növendékek:

Ötödik osztály	I. csoport : 18 növendék.
Negyedik osztály	II. csoport : 18 "
Harmadik osztály	III. csoport : 16 "
	IV. csoport : 18 "
	V. csoport : 17 "
Második osztály	VI. csoport : 17 "
	VII. csoport : 14 "
	VIII. csoport : 15 "
	IX. csoport : 15 "
Első osztály	X. csoport : 15 "
	XI. csoport : 15 "
	XII. csoport : 15 "

Az első tanévet végző növendékek (a XII., XI., X. csoport) három párhuzamos csoportba osztatván be, a XII. csoportba a leggyengébbek, a XI. csoportba a jobbak, a X. csoportba pedig az oly növendékek osztattak be, a kik az elemi iskola első osztályának anyagát már jó részben elvégezték. Hasonlóképen vannak a növendékek a többi csoportokba beosztva.

Lényegesen elősegíti továbbá az ily rendszer mellett a taneredményt az oly órarend, a mely szerint p. o. dél-előtt 8—9-ig valamennyi osztályban olvasást, vagy számtant tanítanak, 9—10-ig pedig pl. nyelvtant stb., mert ily módon lehetővé válik, hogy az oly növendék, a ki p. o. a számolásban oly gyenge, hogy a II. osztály anyagával megküzdeni nem tud, de a többi tantárgybani előmenetele azt kívánja, hogy ne maradjon az I. osztályban, az így beosztott órarend mellett átbocsátható a II. osztályba olyformán, hogy a számtant az I. osztálylyal tanulja stb.

A mi már most az oly kisebb iskolákat illeti, a melyekben a csekély számú növendék, vagy anyagi eszközök híján még 6 külön osztály sem létesíthető, ezekben az osztatlan népiskolák rendszeréhez hasonlóan kell az osztályokat kombinálni, vagy pedig csak minden második évben lehet felvételt eszközölni.

Hogy azonban az osztály-combinatio éppen az ily iskolákban sok nehézséggel van összekötve, ezt tanférfiú előtt nem is kell bővebben fejtegetnem. De még az ily iskolát is többre kell becsülnöm, mint az u. n. kisegítő-osztályok rendszerét, a mely szerint a gyengetehetségű gyermekeket a rendes órákon kívül az iskola valamely megbizott tanítója még külön órákban is tanítja. Mert hogyan lehet éppen a gyengetehetségű gyermektől kívánni azt, hogy míg a normalis értelmi képességgel bíró gyermekek csak heti 22 vagy 24 óráig ülnek az iskolában, ő ezenfelül még 10—12 órán át tanuljon?

Az ily rendszer mellett nem lehetetlen ugyan valamely csekély eredményt elérni, de ez a csekély eredmény is bizonyára csak az amúgy is gyenge gyermek testi fejlődésének rovására érhető el.

e) **Egy-egy osztály növendékeinek száma.**

Mint hogy a gyengetehetségű gyermekek oktatása csak individualis oktatás alapján lehet eredményes, egy-egy osztályba (csoportba) az alsófokon legfeljebb csak 15—20, a felsőfokon legfeljebb 20—25 növendéket lehet felvenni, azon esetben, ha a növendékek a képzettségnek egy és ugyanazon fokán állnak. Ellenben ha az osztályok kombinálva vannak, úgy hogy p. o. a II. és III. osztályt egy tanítónak kell vezetnie, az egy tanító által oktatható növendékek számának maximuma 15. Az egészen osztatlan iskola, vagyis a hol egy tanítónak a képzettség különböző fokán álló növendékeket (I., II., III., IV. oszt.) kellene tanítania szóba sem jöhet. Az ily intézmény egészen czéltalan volna.

f) **A tandíj.**

A legtöbb külföldi iskolában nincs tandíj. Hazánkban a siketnémák váczai intézetében eddig 10 fnt évi tandíjat fizettek a szegénységüket okmányilag igazolni nem tudó gyermekek szülei. A vallás- és közokt. minister azonban most ezt is eltörölte. A vakok országos intézetében és a hülyék m. kir. állami intézetében sincs tandíj. A következő eljárás szempontjából tehát a gyengetehetségűek iskolájában sem volna méltányos a tandíjfizetés kötelezettsége, annyival is inkább, mivel a gyengetehetségű gyermekek legnagyobb contingense a legszegényebb néposztályból kerül ki.

g) **A tanerők.**

Németországban sem a vakok, sem a hülyék és gyengeelműek oktatása nincs még speciális szakképzettséghez

kötve. Speciális szakképzettséget eddig csak a *siketnémák* tanítóitól kívánnak ott. De a szaklapok és szakemberek már régóta követelik, hogy a vakok és hülyék oktatása is különleges szakképzettséghez legyen kötve úgy, mint a siketnémák oktatása. A gyengetehetségűek iskoláiban alkalmazott tanítók *tehát külön* szakképzettséget nem tartoznak kimutatni, bár az ily állások betöltésénél különös előnyben részesülnek a siketnémák, vagy a dadogók és hebegők oktatásában jártas tanítók. A mi igen természetes, mert hiszen a gyengetehetségű iskolák növendékeinek majdnem 50%-a különböző beszédhibában szenved.

Hazánkban az óta, a mióta dr. *Wlassics* Gyula áll a közoktatásügyi miniszterium élén, a siketnémák, vakok, hülyék és gyengeelméjűek, valamint a dadogók és hebegők oktatására csak speciális szakvizsga alapján alkalmazuk a tanerőket. Ennek a rendszernek, melylyel megelőztünk sok európai államot, már mutatkoznak üdvös eredményei. Ezért nem is tartom szükségesnek, hogy e helyütt bővebben fejtegessem azt, hogy a gyengetehetségű gyermekek iskolájában csak oly tanerők legyenek alkalmazhatók, a kik a hülyék és gyengeelméjűek oktatására képesítő oklevelet megszerezték.

Ha Németországban, a hol már több mint 50 iskola áll fenn és a hol a gyógypaedagogiának oly nagy az irodalma, hogy a gyengetehetségűek oktatásával foglalkozni kívánó tanítóknak bőséges alkalmuk nyílik a szükséges ösmereteket elsajátítani, mindegyre hangosabban követelik a szakvizsgát: mennyivel inkább kell azt követelnünk hazánkban, a hol a gyógypaedagogiai oktatás jóformán egészen új, és sem a siketnémák, sem a vakok, sem a hülyék, sem pedig a gyengeelméjűek oktatás ügyének nincsen szakirodalma, úgy hogy az e szakokban magukat kiképezni óhajtó tanítóknak specialis szakösmeretek elsá-

jávitására jóformán nincs is más alkalmuk, mint ha az eme szakokra képesítő tanfolyamokat hallgatják.

A mi a gyengetehetségű iskolákban alkalmazandó tanítók állásának biztosítását illeti, multhatatlanul szükséges, hogy azok úgy, mint a siketnémák, vakok és hülyék intézeteiben mőködő tanítók, *állami alkalmazást* nyerjenek. Németországban, a hol ez időszerint fennáll 96 siketnéma-intézet, 34 tan- és nevelő-intézet vakok számára, 44 intézet hülyék számára és 50 iskola gyengetehetségűek számára, a hol mintegy 2500 szakemberre van szükség és a hol az ily szakembereket igen jól díjazzák, nem kell a szaktanítóknak attól tartaniok, hogy nem lesz alkalmuk a kellő előmenetelre. Nálunk ellenben, a hol a tanítókat aránylag rosszul díjazzák, biztos alkalmazást és megfelelő előmenetelt kell nyújtani a szaktanítóknak, hogy a siketnémák, vakok, hülyék és gyengetehetségűek intézetei és iskolái számára jó tanerőket nyerjünk.

h) A növendékeknek valamely életpályára való kiképzése.

A gyengetehetségűek iskolájának növendékei az életben igen szerény szerepkörre vannak hivatva. A magasabb értelmi fokon állók a kis ipar terén elég jól boldogulnak, az alacsonyabb értelmi fokon állók pedig esetleg csak mint munkások, szolgák stb. kereshetik meg kenyerüket.¹⁾ Ha azonban azt akarjuk, hogy e szegény, korlátolt teremtések kenyérkereső emberekké váljanak, az iskolának nem sza-

¹⁾ A braunschweigi iskola 1881—1897-ig 93 fiú és 56 leány növendéket bocsátott el mint *kiképzettel*. Az iskolát végzett fiúk közül 1 önálló iparosná lett, 16 jelenleg iparossegéd, 11 iparostanoncz, 31 háziszolga, hetes, napszámos, 5 földmives, béres, 10 gyári munkás, 1 pinczér, 2 a szülei házban foglalkozás nélkül van, 3 foglalkozása ismeretlen, 4 testi fogyatkozása miatt munkaképtelen, 6 értelmi fogyatkozása miatt munkaképtelen, 3 meghalt. — Az iskolát végzett leányok közül: 3 férjhez ment, 16 szolgálatban van, 13 gyári munkásnő, 12 a szülei házban a háztartásban segédkezik, 1 mosónő, 2 foglalkozása ismeretlen, 5 testi fogyatkozása miatt munkaképtelen, 2 értelmi fogyatkozás miatt munkaképtelen, 2 meghalt. — 2 volt fiúnövendék és 2 leánynövendék a kellő vezetés hiánya folytán bűnös útra lépett.

bad rólok kezét levenni az iskolai oktatás befejeztével sem, hanem támogatnia kell őket, jólelkű iparosmestereket és munkaadókat kell számukra keresni, és őket mindaddig erkölcsileg támogatni, míg annyira viszik, hogy magukat bármily szerényen is, fentartani képesek.

IV.

A *gyengetehetségű* gyermek érzékszervei hiányosan működnek, figyelme gyenge és képzeleti az érzéki észrevetés hiányos volta folytán nem eléggé határozottak. Emlékező tehetsége sem jó és képzelete is rendesen csak igen csekély mértékben van kifejlődve.

A gyengetehetségű gyermekek ilyformán majdnem kivétel nélkül a normalis értelmi képesség színvonalán alul maradván, igen természetes, hogy a gyengetehetségűek iskolájának tanczélját nem lehet oly magasra kitűzni, mint az elemi népiskoláét. Ezt a tananyag megválasztásánál mindig szem előtt kell tartanunk.

A mi pedig a *módszert* és a *tanítási eljárást* illeti, az általános módszertani és tanítási elveken kívül a következőkre kell különös figyelemmel lennünk:

a) A tananyag lehetőleg redukálendő. Ha már az elemi népiskolában nem szabad semmi olyat tanítani, a mire a gyermeknek okvetetlenül szüksége nincs, még kevésbé szabad ezt tenni a gyengetehetségűek iskolájában.

b) Ha valahol, úgy a gyengetehetségűek iskolájában a *szemléltetés* (érezkeltetés) képezi a tanítás fundamentumát. Miért is a szemléltető-oktatás (beszéd- és értelemgyakorlatok) ez iskolában a tanítás központját kell hogy képezze, és a tanító legfőbb törekvésének arra kell irányulnia, hogy bármit is tanít, azt gondosan és minden oldalúlág szemléltetve tanítsa.

c) A tanító lassan és óvatosan haladjon előre és vi-

gyázzon arra, hogy a különben is figyelni nehezen tudó gyermekeket ki ne fáraszsza. Miért is egy-egy tanóra csak 40 perczig tarthat, mely után 20 percnyi szünetnek kell következnie, a mely idő alatt a gyermekek oly játékokkal foglalandók el, melyek testmozgással vannak összekötve.

d) Az oktatás lehetőleg kerülje az abstraktiót, mert a gyengetehetségű gyermek csak igen nehezen képes elhagyni azt a területet, melyet az érzéki észrevezések határolnak.

e) Az oktatásnak egyéni jellegére a gyengetehetségűek iskolájában különös gond fordítandó. A gyengetehetségű gyermekek között nem ritkák az olyanok, a kik bizonyos tantárgyat illetőleg aránylag igen jó tehetséget árulnak el. Az ily gyermekeket igen természetesen főképen oly irányban kell nevelni, a melynek segítségével csekély képességük legjobban érvényesülhet.

f) A gyengetehetségűek oktatása sok fáradságot, türelmet és kitartást, főképen pedig elementarizálási képességet igényel. A ki ehhez magában képességet és különös hajlamot nem érez, ne vállalkozzék gyengetehetségűek oktatására.

A mi már most azt illeti, hogy lényegében mi különbözteti meg különösen élesen a gyengetehetségűek iskolájában folyó oktatást a népiskoláétól, ez két oly tantárgyban nyilatkozik meg, a mit a népiskola nálunk jóformán nem is ösmer. E két tantárgy: *a beszédre oktatás és a kézügyességi oktatás.*

A gyengetehetségű gyermekek nagy részének a kiejtése hibás. A gyengetehetségű gyermekek oktatásának tehát sajtáságos karaktere az, hogy minden tantárgynak, az oktatás minden ágának *a beszédre-oktatás különleges szolgálatába kell szegődnie.* Némely külföldi iskolában a kiejtésre oktatás az órarenden külön megjelölt órákban folyik, némelyikben azonban erre külön órák megszabva

nincsenek, hanem a beszéd- és értelemgyakorlati oktatással kapcsolatosan folyik. Míg végre egynémely iskolában a súlyosabb beszédhibákban szenvedők számára egészen külön órák vannak kijelölve és ezenkívül még a beszéd- és értelemgyakorlatokkal kapcsolatosan is módszeres beszédgyakorlatokat tartanak. Talán nem is kell hangsúlyoznunk, hogy mi ez utóbbi eljárást tartjuk a leghelyesebbnek és ezt ajánljuk a hazánkban létesítendő ily iskoláknak.

A *kézügyességi-oktatás* a gyengeelméjűek iskolájában különösen fontos tantárgy. A kézügyességi-oktatás által ugyanis a nemcsak gyenge tehetségű, de egyszersmint nagyon ügyetlen gyermek kézügyesedik és erősödnek, munkakedve felébred és előkészítetik valamely kézműtanulására. A kézügyességi órán megtanul továbbá a gyengetehetségű gyermek kitartással foglalkozni valamivel, és felébred önbizalma. De megszokja a rendet, a tisztaságot is, a mi fogyatkozásait elviselhetőbbé teszi környezete előtt. A legnagyobb szellemi korlátoltság mellett is ilyformán hasznavehetővé lesz a gyermek, a mi kedélyére a legjótékonyabb hatással van. Míg az írásban és olvasásban a gyermek gyakran legjobbat akar mellett sem viszi semmire, addig a papír-, agyag- vagy famunkában kielégítő előmenetelt tesz, a mi a szegény gyermeket örömmel tölti el. Ezért kézügyességi oktatás nélkül a gyengetehetségűek iskolája még csak meg sem kísérelheti működését és az én meggyőződésem az, hogy erre naponként legalább 1—2 órát kell fordítani. A külföldi ilyenműiskolákban, annak dacára, hogy a szakemberek mindnyájan hangsúlyozzák a kézügyességi-oktatás fontosságát, hetenként csak 4—6 órát fordítanak erre. Ez azonban — nézetem szerint — kevés.

A mi a többi tantárgyakat illeti, ezekben nincs sok eltérés az elemi népiskola tantárgyaitól.

Az oktatás központja — mint már említettem — a *szemléleti oktatás* (beszéd- és értelemgyakorlatok). E tárgy keretében kell a gyengetehetségű gyermekeknek a *földrajzi-, természetrajzi- és történeti* ösmereteket is nyújtani. E tantárgyak ugyanis mint külön, önálló tantárgyak a gyengetehetségűek iskolájában nem léphetnek fel. A szemléleti-oktatásnak kell a negyedik tanévben *szülőföldismeretté* kibővülnie, úgy hogy a gyermek megösmerni tanulja előbb lakóhelye földjét, terményeit, történetét, aztán a vidék, az ország földjét, terményeit és történetét és végül, ha azt a gyengetehetségű gyermek értelmi képessége esetleg megengedi, a szomszéd és távolabb fekvő országokat is megtanulja ösmerni.

A *hittani* oktatásnak a gyengetehetségűek iskolájában csak az lehet a feladata, hogy a gyermek megtanulja szeretni az Istent és megtanulja tisztelni mindazt, a mi a hitélettel összefüggésben van, hogy megszokja az alázatosságot, jámborságot, hogy megtanulja szeretni azt a mi jó, és megvetni azt a mi rossz, és hogy végül megszeresse azon legszükségesebb vallástani ösmereteket, a melyek nélkül egyháza hitéletében egyáltalában részt nem vehetne. A gyengetehetségűek iskolájában a hitoktatásnak a legegyszerűbb bibliai történeti események alapján kell folynia, míg ellenben a katekizmusból csak a legszükségesebbeket és legfontosabbakat lehet és szabad tanítani. A protestáns német iskolákban a túlbuzgóság — úgy látszik — a legjobb paedagogusokat sem tudja a tévedéstől megóvni, mert ott a hittani órákon nemesak hogy túlságosan sok absztrakt fogalommal terhelik meg a gyermekeket, de sőt néha éppen . . . a lehetetlenségig mennek, úgy hogy a gyermek valóban sokat nem ért abból, a mit könyv nélkül el tud mondani. Már pedig azt bünszámba kell venni, ha egy gyengetehetségű gyermekkel betanul-

tatnak olyan dolgokat, a miket értelmi fogyatékoságánál fogva soha meg nem érthet.

Az *olvasás* tanításának a gyengetehetségűek iskolájában az a célja, hogy a gyengetehetségű gyermek lehetőleg folyékonyan és tisztán tanuljon meg olvasni és hogy egyszerűbb olvasmányokat értelemmel olvasson. A *szép-olvasás* a gyengetehetségűek körén kívül eső valami.

Az *írás* oktatásának célja az, hogy a gyengetehetségű gyermek olvasható, tiszta írást sajátítson el és a legprimitívebb fogalmazványokat (rövid levél, rövid értesítés, nyomtatott számla rovatainak kitöltése, postautalványok, szállítólevelek stb. kiállítása) el tudja készíteni.

Az okvetlenül szükséges *nyelvtani* és *helyesírási* ösmereteket sem szabad rendszeres grammatikai oktatás alapján nyújtani, hanem az előbbiből az olvasással, az utóbbiból az írással kapcsolatosan nyújtandó annyi, a mennyire a legprimitívebb életviszonyok között élő gyengetehetségű gyermeknek is mulhatatlanul szüksége van.

A legnehezebb tantárgy a gyengetehetségűek iskolájában a *számolás*, mert e szegény gyermekek gondolkodó képessége igen csekély. A számolást illetőleg tehát a népiskola anyagának még csak megközelítéséről is alig lehet szó. A legtöbb esetben meg kell elégednünk avval, ha a gyengetehetségűek iskolájában növendékek az 1—100-ig terjedő körben mind a négy alapműveletet és a pénzek és súlyok ösmeretét elsajátítják. Az e számkörben alkalmazott példák pedig a dolog természete szerint csak az élelmiszerek és ruházat vásárlása, a laktér, a hetibér stb. szóval: a legegyszerűbb életviszonyok között szükséges számadásokra vonatkozhatnak. Kedvező viszonyok között esetleg az 1—1000 számkör valamint az $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{10}$ és a tizedes írásmód is ösmertethető. Ezen túl azonban nem szabad terjeszkedni, mert a törtekkel való számolás a hármasszabályok, a kamatszámítás stb. oly dolgok, me-

lyekről szemfényvesztés nélkül a gyengetehetségűek iskolájában szó sem lehet.

A *rajz és tornászat* a gyengetehetségűek iskolájának is tantárgyait képezik, az elérendő czélt a növendékek képessége határozván meg.

A mi már most a gyengetehetségűek iskolájának *tantervét* illeti, az előadottakból már eléggé kitűnik az, hogy a gyengetehetségűek iskolái számára általános érvényű tantervet kiadni alig lehet, mert a feldolgozandó anyag egyrészt az ily iskola szervezetétől, másrészt az egyes osztályok minden évben változó növendékeinek képességétől van függővé téve.

Németországban minden iskolának a helyi viszonyoknak megfelelő speciális tanterve van, mely tantervek a fentebb vázolt alapelvek szerint dolgozók ki.

A *drezdai* iskola tan- és heti óratervét a szakemberek általában mintaszerűnek tartják, miért is az alábbiakban kivonatossan ösmertetni óhajtom ez iskola *osztálybeosztását, tantárgyait, a heti órák számát* és a *tanterv* fontosabb részeit.

A drezdai iskolai *hat* osztályú. A növendékek nem szerint nincsenek külön választva, fiúk és leányok vegyesen vannak az egyes osztályokban. Egy-egy osztályban a növendékek rendszerint csak egy tanévig maradnak, de azért a szükség szerint még ugyanazon osztály növendékei is 2 vagy 3 csoportra vannak felosztva, hogy a tehetségesebbek gyorsabban, a kevésbé tehetségesek pedig értelmi képességüknek megfelelően lassabban haladjanak előre. Egy-egy osztályban a növendékek számának maximuma 20.

Az 1896 7. tanévben az egyes osztályok létszáma a következő volt :

I. oszt.	7 fiú	7 leány	= 14	növ.
II. „	7 „	9 „	= 16	„
III. „	7 „	7 „	= 14	„

VI. oszt. 9 fiú 11 leány = 20 növ.

V. „ 11 „ 4 „ = 15 „

VI. „ 11 „ 8 „ = 19 „

Összesen 52 fiú 46 leány = 98 növ.

Az iskolai tantárgyai: Hittan, anyanyelv, olvasás, írás, beszéd- és ért. gyak., számtan, szülőföld-ismeret, rajz és alaki oktatás,¹⁾ ének, tornászat, kézügyességi-oktatás, női kézimunka.

Az I. oszt. heti óráinak száma 15, a II-iké 18, a III-iké 21 (a leányok számára 23), a IV-iké 28, az V. és VI-iké 30.

Ezenkívül a IV., V. és VI. osztály különösen gyenge növendékei számára heti 1 óra van felvéve póttanításra és heti 1 óra a súlyosabb beszédhibában szenvedők kiéjtésének javítására.

A beszéd- és ért. gyakorlatokon kívül a többi tantárgy az alsó osztályokban $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{2}$ óránként változik, mert a gyermekek hamar kifáradnak és figyelmük hamar lankad.

¹⁾ Az u. n. *Formlehre* vagy *Formenunterricht* (mértnai okt., alaki ismeretek) speciális valami a német hülyék intézeteiben és a gyengetehetségűek iskoláiban. Abból a különben igen helyes elvből kiindulva, hogy a gyengetehetségű gyermekek képzeletét kellemesen foglalkoztatja a különböző mértnai alakok szemléltetése, egy érdekes taneszközt használnak e czélra. Ugyanis egy táblaszerű lapon különféle háromszögalakok, négyszögek, sokszögek, körök stb. vannak bemélyítve és a gyermekek színes falapocskákat helyeznek bele e mélyedésekbe. Egy háromszögű piros lapot a háromszögalakú mélyedésbe, egy négyszögletes lapot a négyszögalakú mélyedésbe stb. és így megtanulják, mi a háromszögű, mi a négyszögű alak stb. Ebből a különben igen helyes eljárásból azután egy-némely schulmeister kezei között valóságos mértnai-oktatás lett, úgy hogy a hülyék intézeteinek és a gyengetehetségű iskoláknak a tantervébe néhol mértnai-oktatást csempészték be, tehát oly tárgyat, a mely mint külön tantárgy még a népiskolában sem szerepelhet. Mikor ezt külföldi tanulmányutaim alkalmával láttam, mindjárt kijelenttem a német kollegáknak, hogy ilyen érthetetlen valamit a magyar iskolákban meg se mernének próbálni. És elégtételül szolgál most nekem az, hogy éppen a német szaklapokban most hadat ízennek a „Formenlehre“-nek, úgy hogy remélhető, hogy ez a tantárgy mielőbb letűnik a német iskolák órarendjeiről. A hazánkban létesítendő ily iskolák tanterveibe pedig egyáltalában nem is engedném felvenni. (L. „Magyar Gyógypaedagogia“ 2. füz.)

Az egyes tantárgyak heti óraszámja következő:

Osztály:	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
Hittan	—	—	3	4	4	4
Anyanyelv	—	—	2	3	4	4
Olvasás	} 8	} 8	4	3	2	2
Írás			2	2	1	1
Számтан	—	3	3	4	5	5
Szülőföldismeret .	—	—	—	3	4	4
Besz. és ért. gyak.	5	5	4	—	—	—
Rajz és alaki ösm.	—	—	—	2	3	3
Ének	—	—	1	1	1	1
Tornászat	—	—	—	2	2	2
Kézügyesség v. női kézimunka v. Fröbel- féle foglalkozás . . .	2	2	fiúk 2 leány 4	4	4	4
	15	18	fiúk 21 leány 23	28 + 2	32 + 0	30 + 2

Az iskola tantervéből pedig álljanak itt a következő útmutatások:

A *beszéd- és értelemgyakorlatok* célja az, hogy a gyermek megszokja a környezetében található tárgyakat és jelenségeket figyelmesen megsejtelni, és megtanuljon a szemlélés kapcsán jó kiejtéssel beszélni. Célja továbbá, hogy a szemléleti oktatáshoz fűződő egyszerű és erkölcsös tartalmú elbeszélések, mesék és versecskék által a gyermek kedélyére és akaratára jótékony befolyást gyakoroljunk. A gyengetehetségűek iskolájában a tárgyakat lehetőleg a valóságban szemléltessük, és csak az esetben, ha ez egyáltalában nem volna lehetséges, elégedjünk meg hű mintázatokkal vagy jó képekkel. A sétákra és kirándulásokra

is nagyobb súlyt kell fektetni a gyengetehetségűek iskolájában, mint az elemi iskolában.

Az I. osztály anyaga: egyes tárgyak és cselekvések megnevezése, kisebb megbízatások teljesítése, a tárgyak főrészeinek megnevezése, a tulajdonság, szín, alak, anyag, hely megnevezése és a képekről való olvasás gyakorlása.

A II. osztályban a szemléleti oktatás anyaga az évszakoknak megfelelő események, tünemények kapcsán való szemléltetés és megbeszélés. (Tehát a házi állatok, a kert, a mező stb.)

A III. osztályban a második évben végzett anyag kibővitendő, összehasonlítás és megkülönböztetés nyomán szerevén új fogalmakat a gyermek. Az ok, okozat, hatás, cél, eszköz, haszon, kár keresése által pedig a gyermek lassanként absztraktabb gondolkodásra szoktatandó.

Az *olvasás* tanításának az a célja, hogy a gyengetehetségű gyermek megtanuljon lehetőleg tiszta kiejtéssel folyékonyan és értelemmel olvasni.

Az I. osztály anyaga az írott- és nyomtatott kis betűk ösmertetése és szótagokká s rövid szókká való összekapcsolása.

A II. osztályban az írott- és nyomtatott nagy betűket tanulják, valamint könnyű szók és rövid mondatok olvasását.

A III. osztályban megtanulnak a gyermekek lehetőleg összefüggően olvasni.

A IV—VI. osztály célja, hogy e fokon a gyermekek lassanként megtanuljanak felfogásuknak megfelelő olvasmányokat folyékonyan, értelemmel és lehetőleg jó hangsúlyozással olvasni és a központosági jelekre figyelni.

Az *anyanyeloben* való oktatás célja az, hogy a gyermek megtanulja mások egyszerűen kifejezett gondolatait megérteni, hasonlóképen a saját gondolatait is ért-

hetően kifejezni, és pedig úgy szóval mint írásban. A főszólyt a nyelvérzék fejlesztésére, tehát a gyakorlatra kell fordítani. Definiók és nehezebb helyesirási szabályok ki vannak zárva. A grammatikából csak annyi vehető figyelembe, a mennyi a legegyszerűbb fogalmazványok helyesirása szempontjából mulhatatlanul szükséges. A nyelvtani gyakorlatok az olvasmányokhoz kell, hogy fűződjenek, és a szó és tárgy mindig a növendéket szemléleti köréből kell hogy vétessék. Ily módon a növendékeket fokozatosan annyira kell vinni, hogy az egyszerű bővített mondat körében haladhassanak, és egyszerűbb kis fogalmazványokat, leveleket, nyugtákat, számlákat és ujsághirdetéseket lehetőleg helyesen tudjanak készíteni.

A *számtani* oktatás feladata az, hogy a növendékek a gondolkodásban gyakoroltattassanak és megtanuljanak annyira számolni, a mennyire a legegyszerűbb életviszonyok között is szükségük lesz.

Az I. osztályban megtanulnak 1—5-ig előre és visszafelé számlálni. Külön óra a számolásra még nincs ez osztályban. Az 1—5-ig terjedő számkörben tehát az irvaolvasással kapcsolatosan tanulnak tájékozódni.

A II. osztály anyaga összeadás és kivonás az 1—10-ig terjedő számkörben a megfelelő számolási-jelek használatával (+ — =). A hozzáadott és kivont szám 2-nél nagyobb nem lehet.

A III. osztály anyaga az összeadás és kivonás az 1—10-ig terjedő számkörben minden változatban, és oly szorzási példák, melyekben a szorzó 1 vagy 2.

A IV. osztály anyaga: a négy alaplümvelet 1—20-ig terjedő számkörben.

Az V. osztály anyaga a 20—100-ig terjedő számkör; 1 nap = 24 óra, 1 hó = 30 nap, $\frac{1}{2}$ száz = 50 drb. $\frac{1}{4}$ száz = 25 drb., 1 márka = 100 fillér, 1 m. = 100 cm., 1 hl. = 100 liter.

A VI. osztály: anyaga nehezebb szorzási példák a 100-as számkörben, az egészeknek átváltoztatása felekre, negyedekre, ötödökre és tizedekre és viszont. Az 1—1000-ig terjedő számkör ösmertetése, a számjegyírás és olvasás, az évszámok iratása és olvasása (a gyermek születési éve, az iskolába való felvétel éve stb.), a 2-, 3-, 5-, 10- és 20 márkás pénzdarab, 1 km. = 1000 m., (kilométermutató) 1 kg. = 1000 gram, $\frac{1}{2}$ ezer, $\frac{1}{4}$ ezer, összeadási, kivonási, szorzási és osztási gyakorlatok. A fejszámolás csak a 100-ig terjedő számkörbe gyakoroltatik.

A *szülőföldismeret* tanítása a beszéd- és értelemgyakorlatok keretében folyik és ezeknek folytatását képezi. A növendékek megösmérik szülőföldjük és hazájuk földjét és terményeit, valamint a hazai történet legnevezetesebb eseményeit. A IV. osztályban az iskolai épületből kiindulva Drezda városa képezi a tananyagot; az V. osztályban Szászországot tárgyalják, a VI. osztály anyaga ennek folytatása és behatóbb tárgyalása. Végül vázlatosan áttekintést kell nyújtani a német birodalomról, a császári házról és a legujabb történeti eseményekről (az 1870 71-iki háború). A természetrajz megfelelő anyagát alkalmasszerűleg be kell szőni a szülőföld ismertetésénél.

A *szépirás* tanításának célja tiszta, jó és lehetőleg folyékony írás elsajátítása.

A *rajzoktatás* célja a szem és kéz gyakorlása és az izlés fejlesztése. A IV. osztályban pontjelzett füzeteken rajzolnak a gyermekek, az V. és VI. osztályban pedig már szabadkézzel.

Az *énekoktatás* csak a hallás utáni énektanulásra terjed ki. 22 egyházi és 34 népdalt tanulnak a gyermekek. Ez énekek az egyes osztályokban megfelelőleg vannak elosztva.

A *tornászatot* illetőleg felemlitendő, hogy a fiúk és leányok külön-külön tornásznak. A tornászat főképen

csak a szabad- és rendgyakorlatokra szorítkozik. A széken csak a legegyszerűbb gyakorlatok engedtetnek meg. A tornajátéokra nagy gondot fordítanak.

A *kézügyességi oktatás* előgyakorlatául szolgál az alsóbb osztályok Fröbel-féle foglalkozása. Az I. osztály gyakorolja a pálczarakást és gyöngyfűzést, a II. osztály a papirfonást, a III. osztály a papirhajtogatást és vágást. A IV—VI. osztály fiúnövendékei 4 csoportba vannak besztva heti 4—4 órával. Az első és második csoport papirmunkát (cartonage), a harmadik csoport famunkát tanul, a negyedik csoport székfonást és gyékényfonást tanul.

A *női-kézimunka oktatást* a III-ik osztályban kezdi a kötéssel. Ebben az osztályban mintaszalagot kötnek és az első harisnyát a sarkáig. A IV. osztályban bevégez az első harisnyát és a másodikat kötik. Az V. és a VI. osztályban a fehérvarrást gyakorolják.

V.

Az eddig előadottak által remélhetőleg sikerült meggyőzőm az illetékes köröket arról, hogy a gyengetehetségű gyermekek iskolája socialis szempontból fontos vivmány, mert munkaképes embereket nevel az oly gyermekekből, a kik nélküle a társadalom terheivé vagy ellenségeivé válnak.

A mi pedig azt illeti, hogy hol állítsuk fel az ilyenmű első és a későbbben létesítendőik számára mintául szolgáló iskolát, meggyőződésem az, hogy a minta-iskolát a székesfővárosban kell felállítani, egyrészt mert a székesfőváros elemi iskolái egy ily iskola számára mindig bő anyagot szolgáltatnak, másrészt pedig azért, mert e téren is hazánk gazdag székesfővárosának kell a követendő példát szolgáltatnia.

Dr. *Wlassics* Gyula vallás- és közoktatásügyi minister

— mint fentebb említettem — a gyógy paedagogiai intézetek fejlesztése érdekében az e nemű intézetek tanerőinek fizetését az állami költségvetés terhére vállalván el, a székesfővárosnak csak iskolai épületről, dologi kiadásokról és az óraadók tiszteletdíjairól kellene gondoskodnia. Oly csekély áldozat ez valóban, hogy készséggel kellene ezt megragadnia a székesfővárosnak, hogy egy ily iskola mielőbb megnyitható legyen.

Az állam és a székesfőváros által közösen fentartandó ily iskola költségei az iskola fokozatos fejlődésének megfelelőleg a következők volnának.¹⁾

Az 1. tanév költségei.

(Az iskola növendékeinek száma 20.)

1. Személyi kiadások :

1 vezető-tanító fizetése 1100 frt, lakpénze 400 frt	1500 frt
1 kézimunka-tanítónő tiszteletdíja	150 frt
	<u>1650 frt</u>

2. Dologi kiadások :

Fűtés, világítás	200 frt
Takarítás	150 frt
Elméleti és gyakorlati oktatás szükségletei	150 frt
Vegyesek	100 frt
	<u>600 frt</u>

¹⁾ Az iskolai épület és a tantermek felszerelésének költségeit nem veszem fel a rendes évi költségvetésekbe, mert ezek a külföldi intézetek költségvetéseiben sem szerepelnek. Az iskolai épületnek a következő helyiségekkel kellene bírnia : 1. igazgatói lakás (ami azonban nem feltétlenül szükséges, miért is az igazgató lakpénzét a költségvetésbe felveszem), 1 házmesteri (iskolaszolgai lakás), 1 tanács-terem (egyszersmint a taneszköz-gyűjtemények számára szertárul és könyvtár-szobául is használható), 1 igazgatói iroda, 6 tanterem (20—20 növendékre számítva, két-ülésű vaspadokkal), 1 női kézimunka-terem (20—20 növendékre számítva), 1 terem a kézügyességi oktatás számára (20—30 növ. számúval), 1 tornaterem (30—48 növ. számúval), továbbá kamrák és megfelelő mellékhelyiségek. Minden tanteremben iskolai szekrény és fekete tábla szükséges éppen úgy, mint a népiskolában. A szemléltető-eszközök beszerzéséről az évi rendes költségvetésben gondoskodva van. A szegény tanulók ebédjét a székesfőváros valamely nép-konyhája díjtalanul szolgálná.

Az iskola tehát az I. tanévben összesen 2250 frtba kerülne (melyhez az állam 1500 frttal, a székesfőváros 750 frttal járulna), vagyis egy-egy növendék oktatása átlag 112 frtba.¹⁾

A 2-ik tanév költségei.

(Az iskola növendékeinek száma 40.)

1. Személyi kiadások:

1 vezető-tanító fizetése 1100 frt, lakpénze 400 frt	1500 frt
1 (A) s. tanító fizetése 600 frt, lakpénze 300 frt	900 frt
1 kézimunka-tanítónő tiszteletdíja	200 frt
	<u>2600 frt</u>

2. Dologi kiadások:

Fűtés, világítás	300 frt
Takarítás	200 frt
Elméleti és gyakorlati oktatás szükségletei	250 frt
Vegyeesek	100 frt
	<u>850 frt</u>

Az iskola tehát a 2-ik tanévben összesen 3450 frtba kerülne (melyhez az állam 2400 frttal, a székesfőváros 1050 frttal járulna), vagyis egy-egy növendék oktatása 86 frtba.

A 3-ik tanév költségei.

(Az iskola növendékeinek száma 60.)

1 Személyi kiadások:

1 vezető-tanító fizetése 1200 frt, lakpénze 400 frt	1600 frt
1 (A) s. tanító fizetése 600 frt, lakpénze 300 frt	900 frt
1 (B) s. tanító fizetése 600 frt, lakpénze 300 frt	900 frt
1 kézimunka-tanítónő tiszteletdíja	250 frt
1 közügyességi tanító tiszteletdíja	100 frt
Hitoktatók tiszteletdíja	100 frt
	<u>3850 frt</u>

2. Dologi kiadások:

Fűtés, világítás	500 frt
Takarítás és szolgálat	450 frt

¹⁾ A drezdai iskolában egy—egy növendék oktatása 228 márkába (136·8 frt) a lipesei iskolában 189 mk. (113 frt), a majna-frankfurtiban 172 mk. (103 frt) kerül

Elméleti és gyakorlati oktatás szükségletei	350 frt
Vegyések	100 frt
	<u>1400 frt</u>

Az iskola tehát a 3-ik tanévben összesen 5250 frtba kerülne (melyhez az állam 3400 frttal, a székesfőváros 1850 frttal járulna), vagyis egy-egy növendék oktatása 87 frtba kerülne.

A 4-ik tanév költségei.

(Az iskola növendékeinek száma 80.)

1 Személyi kiadások :

1 vezető-tanító fizetése 1200 frt, lakpénze 400 frt	1600 frt
1 (A) s. tanító fizetése 700 frt, lakpénze 300 frt	1000 frt
1 (B) s. tanító fizetése 600 frt, lakpénze 300 frt	900 frt
1 (C) s. tanító fizetése 600 frt, lakpénze 300 frt	900 frt
1 kézimunka-tanítónő fizetése 600 frt, lakpénze 300 frt	900 frt
Kézügyességi tanító tiszteletdíja	250 frt
Hitoktatók tiszteletdíja	200 frt
	<u>5750 frt</u>

2. Dologi kiadások :

Fűtés, világítás	800 frt
Takarítás és szolgálat	700 frt
Iroda szükséglet	200 frt
Elméleti és szak. okt. szükségletei	400 frt
Vegyések	200 frt
	<u>2300 frt</u>

Az iskola tehát a 4-ik tanévben összesen 8050 frtba kerülne (melyhez az állam 5300 frttal, a székesfőváros 2750 frttal járulna), vagyis egy-egy növendék oktatása 100 frtba.

Az 5-ik tanév költségei.

(Az iskola növendékeinek száma 100.)

1. Személyi kiadások :

1 igazgató fizetése 1300 frt, lakpénze 400 frt, 1 évfőtő- dős pótléka 100 frt	1800 frt
1 (A) s. tanító fizetése 700 frt, lakpénze 300 frt	1000 frt
1 (B) s. tanító fizetése 700 frt, lakpénze 300 frt	1000 frt
1 (C) s. tanító fizetése 600 frt, lakpénze 300 frt	900 frt

1 (D) s. tanító fizetése 600 frt, lakpénze 300 frt	900 frt
1 kézimunka-tanítónő fizetése 600 frt, lakpénze 300 frt	900 frt
Kézügyességi tanítás utáni tiszteletdíjak	600 frt
Hitoktatók tiszteletdíja	500 frt
Tornatanítás tiszteletdíja	300 frt
	<u>7900 frt</u>

2. *Dologi kiadások :*

Fűtés, világítás	1000 frt
Takarítás és szolgálat	800 frt
Iroda szükséglet	300 frt
Elméleti és gyakorlati oktatás szükségletei	700 frt
Vegyések	200 frt
	<u>3000 frt</u>

Az iskola tehát az 5-ik tanévben összesen 10,900 frtba kerülne (melyhez az állam 6500 frttal, a székesfőváros 4400 frttal járulna), vagyis egy-egy növendék oktatása átlag 109 frtba.

A 6-ik tanév költségei.

(Az iskola növendékeinek száma 120.)

1. *Személyi kiadások :*

1 igazgató fizetése 1300 frt, lakpénze 400 frt, 1 évötödös pótléka	1800 frt
2 (A, B) tanító fizetése 800 frt, lakpénze 350 frt	2300 frt
2 (C, D) s. tanító fizetése 700 frt, lakpénze 300 frt	2000 frt
1 (E) s. tanító fizetése 600 frt, lakpénze 300 frt	900 frt
1 kézimunka-tanítónő fizetése 600 frt, lakpénze 300 frt	900 frt
Kézügyességi oktatás utáni tiszteletdíjak	850 frt
Tornatanítás tiszteletdíja	500 frt
Hitoktatók tiszteletdíja	500 frt
	<u>9750 frt</u>

2. *Dologi kiadások :*

Fűtés, világítás	1000 frt
Takarítás és szolgálat	800 frt
Iroda szükséglet	350 frt
Elméleti és gyakorlati oktatás szükségletei	800 frt
Vegyések	200 frt
	<u>3150 frt</u>

Az iskola tehát a 6-ik tanévben összesen 12,900 forintba kerülne (melyhez az állam 7900 frttal, a székesfőváros pedig 5000 frttal járulna), vagyis egy-egy növendék oktatása átlag 107 frtba kerülne.

A 6-ik tanévben elérné az iskola a dologi kiadások maximumát, de a személyi kiadások a tanerők fokozatos előléptetése által természetesen emelkednének. A maximalis személyi kiadások körülbelül az iskola fenállásának 11-ik évében következénéek be, a midőn azok a következők volnának:

1. Személyi kiadások:

1 igazgató fizetése 1600 frt, 2 évötödös pótléka 200 frt (természetbeni lakással)	1800 frt
2 tanító 1200 frt fizetéssel, 400 frt lakpénzzel, 1,200 frt, 1, 100 frt évötödös pótlékkal	3500 frt
2 tanító 1100 frt fizetéssel, 100 frt évötödös pótlékkal, 400 frt lakpénzzel	3200 frt
1 tanító 1000 frt fizetéssel, 100 frt évötödös pótlékkal, 350 frt lakpénzzel	1450 frt
1 kézimnka-tanítónő 700 frt fizetéssel, 300 frt lakpénzzel, 70 frt évötödös pótlékkal	1070 frt
Közügyességi oktatás utáni tiszteletdíjak	850 frt
Tornatanítás tiszteletdíja	500 frt
Hitoktatók tiszteletdíjai	500 frt
	12870 frt

B. Dologi kiadások:

Mint a 6-ik tanévben 3150 frt

Egy 120 növendéket befogadni tudó iskola tehát fenállásának 11-ik évében elérvén a személyi és dologi kiadásoknak előrelátható maximumát, összesen 16,020 frtba kerülne, mely kiadásokhoz az állam évi 11,020 forinttal, a székesfőváros pedig évi 5000 frttal és megfelelő iskolai épülettel járulna. Vagyis egy gyengetehetségűek számára Budapesten létesítendő iskolában egy-egy növendék oktatása maximális személyi és dologi kiadások mellett évenként átlag 133 frtba kerülne, tehát egy-egy növendék

oktatása évenként átlag 3·8 frttal kerülne kevesebbe, mint a drezdai iskolában, holott a mi székesfővárosunk drágasági viszonyai fokozottabbak, mint a szász fővároséi.

A vidéken létesítendő iskolák a helyi viszonyokhoz képest fokozatosan kisebb költségekkel volnának létesíthetők.

Igy p. o. egy Aradon, Temesvárott, Szegeden vagy Kolozsvárott osztály kombinációval vagy minden második évben való felvétellel *60 növendék számára berendezett iskola maximalis személyi és dologi kiadásai* a következők volnának: ¹⁾

1. Személyi kiadások:

1 igazgató 1300 frt évi fizetéssel, 200 frt évötödös pótlékkal, természetbeni lakással	1500 frt
1 tanító 1100 frt fizetéssel, 200 frt évötödös pótlékkal, 280 frt lakpénzzel	1580 frt
1 tanító 1000 frt fizetéssel, 100 frt évötödös pótlékkal 240 frt lakpénzzel	1340 frt
A női kézimunka-oktatás utáni tiszteletdíjak	300 frt
Kézügyességi oktatás utáni tiszteletdíjak	300 frt
Hitoktatók tiszteletdíjai	200 frt
Torna tanítás utáni tiszteletdíjak	200 frt
	<hr/>
	5420 frt

2. Dologi kiadások:

Fűtés, világítás	300 frt
Takarítás és szolgálat	300 frt
Iroda szükséglet	100 frt
Elméleti és gyakorlati oktatás szükségletei	150 frt
Vegyesek	80 frt
	<hr/>
	930 frt

Az iskola tehát *6350 frt* évi kiadással volna fentart-
ható, melyhez az állami évi 4420 frttal, az illető törvény-

¹⁾ Az ily iskolának a következő helyiségeket magában foglaló épületre volna szüksége: 1 igazgatói lakás, 1 igazgatói iroda, 1 házmesteri lakás, 3 tanterem (20—20 növendékre számítva) 1 kézimunkaterem 30 növendékre számítva, 1 tornaterem 30 növendékre számítva. Ily iskolai épület 20,000 frtért felépíthető. a mi 1000 frt évi törlesztéssel felveendő hosszú lejáratú kölcsönnek felel meg.

hatóság (község), pedig évi 1930 frttal és megfelelő iskolai épülettel járulna. Vagyis egy vidéki városban gyengetehetségűek számára létesítendő iskolában egy-egy növendék oktatása *maximalis* személyi és dologi kiadások mellett évenként átlag *105 frtba* kerülne vagyis átlag *28 frttal* kevesebbe, mint a székesfőváros ilyenmű iskolájában.

A mi már most azt illeti, hogy vajjon mily arányban állna a gyengetehetségűek oktatásának költsége a siketnémák vakok, hülyék és gyengeelméjűek oktatásának költségeivel, erre nézve a következő adatok felvilágosítást nyújtanak:

1. Egy Budapesten az előadottak szerint 120 gyenge-
tehetségű növendék számára létesítendő iskola évi fentartási költségei 16,020 frtra rugnának, vagyis egy-egy növendék oktatása átlag *133 frtba* kerülne.

2. Egy gyengetehetségűek számára vidéken létesítendő és 60 növendéket befogadó iskola évi fentartási költségei 6350 frtra rugnának, vagyis egy-egy növendék oktatása átlag *105 frtba* kerül.

3. A siketnémák váczi m. kir. orsz. nevelő- és tanító-képző-intézetének ez évi költségvetése 55,645 frt, a növendékek száma pedig 154. Egy-egy növendék oktatása tehát átlag *361 frtba* kerül.

4. A vakok budapesti m. kir. országos intézete ez évi költségvetése 53,196 frt, a növendékek száma pedig 102. Egy-egy növendék oktatása tehát *521 frtba* kerül.

5. A képezhető hülyék és gyengeelméjűek budapesti m. kir. országos intézete ez évi költségvetése 25,528 frt, a növendékek száma pedig 50. Egy-egy növendék oktatása tehát most átlag *510 frtba* kerül. Ez a számítás azonban helyesbítésre szorul annyiban, hogy az intézet csak a múlt évben vétetvén át állami kezelésbe, a tanerők csak a múlt évben nevezettek ki minimális fizetés mellett, hasonlóképen a dologi kiadások is emelkedni fognak. A

végleges rendezés mellett ez intézetben 55 növendék lesz oktatható, a személyi kiadások pedig körülbelül 12,000 frtra, a dologiak 19,000 frtra fognak felmenni. Vagyis 55 növendék mellett az intézet fentartási költségei 31,000 frtra fognak rugni, a melynek megfelelőleg egy-egy növendék oktatása átlag *556 frtba* fog kerülni.

6. A kolozsvári siketnéma-intézet ez évi költségvetése 12,866 frt, a növendékek száma pedig 42. Egy-egy növendék oktatása tehát *306 frtba* kerül.

7. A székesfőváros hozzájárulásával fentartott budapesti m. kir. állami siketnéma iskola (az iskola externatus) ez évi költségvetése 8270 frt, (melyből azonban levonandó 1650 frt házbér), a növendékek száma pedig 33. Egy-egy növendék oktatása tehát *200 frtba* kerül.

8. A temesvári siketnéma-iskola (externatus, de egyes növendékek segélyt kapnak) ez évi költségvetése 10,412 frt, a növendékek száma pedig 51. Egy-egy növendék oktatása tehát átlag *202 frtba* kerül.

9. Az aradi siketnéma-iskolának, (mely externatus) e tanévben 9 növendéke van. A tényleges kiadása pedig az iskolának 1800 frt. Egy-egy növendék oktatása tehát *200 frtba* kerül.

10. A kaposvári siketnéma-iskolának (externatus) ez évben szintén még csak 10 növendéke van. A tényleges kiadása pedig 1700 frt. Egy-egy növendék oktatása tehát évenként átlag *170 frtba* kerül.

Mint ez adatokból kitűnik, a gyengetehetségű gyermekek oktatása a javasolataim szerint szervezett iskolákban *sokkal kevesebbe kerülne, mint akár a siketnémák és vakok, akár a hülyék és gyengeelméjűek oktatása.*

Végül még még egyszer arra kívánok utalni, hogy a gyengetehetségű gyermekekből szakszerű iskolák által elérhető nevelés és oktatás nélkül a legtöbb esetben munka-

képtelen, dologkerülő és a büntető törvénybe — fájdalom — nagyon is gyakran ütköző emberek válnak.

Az államnak, a társadalomnak és az egyháznak tehát jól felfogott érdeke az, hogy e szerencsétlen gyermekek számára mielőbb iskolákat állítsanak fel. *Mert a menyit az állam a gyengetehetségü gyermek iskoláira fog áldozni, annyival kevesebbe fognak kerülni a javító-intézetek és börtönök!*

Ez kétségtelen.

— x —

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

